

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými
státy Evropské unie**

Nikola Junová

© 2023 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Nikola Junová

Ekonomika a management

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

National debt of Czech Republic compared with selected countries of European Union

Cíle práce

Hlavním cílem bakalářské práce bude poskytnout analýzu vývoje státního dluhu v České republice ve srovnání s vybranými státy Evropské unie. Dále bude predikován možný vývoj státního dluhu v České republice a navržena řešení na zamezení růstu.

Metodika

Teoretická část bude vypracována deskriptivní metodou, pomocí odborné literatury a elektronických zdrojů vysvětlovat pojmy týkající se veřejných financí, státního rozpočtu, státního dluhu a metodiky jeho vykazování.

V praktické části bude analyzován vývoj státního dluhu v České republice a vybraných státech Evropské unie, následně bude provedena metoda komparativní k porovnání těchto dluhů, predikce dalšího vývoje a návrhy řešení na zamezení růstu.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

státní dluh, veřejné finance, veřejný dluh, vývoj veřejného dluhu, státní rozpočet, analýza státního dluhu, Česká republika, Evropská unie

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA, Lucie SEVEROVÁ a Dana STARÁ. Makroekonomie – Makroekonomický přehled (2. vydání). Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. 978-80-7380-831-0.

DVOŘÁK, Pavel. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Praha : C.H. Beck, 2008. 978-80-7400-075-1.

JUREČKA, Václav. a kol. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha : Grada Publishing, 2017. 978-80-271-0251-8.

MAAYTOVÁ, Alena, František OCHRANA a Jan PAVEL. Veřejné finance v teorii a praxi. Praha : Grada Publishing, 2015. 978-80-247-5561-8.

OCHRANA, František, Jan PAVEL, Leoš VÍTEK a kol. Veřejný sektor a veřejné finance. Praha : Grada, 2010. 978-80-247-3228-2.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 6. 8. 2022

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 06. 11. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 28.11.2023

Poděkování

Ráda bych tímto způsobem poděkovala své vedoucí práce doc. PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi pomohly k vypracování této bakalářské práce.

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na srovnání státního dluhu České republiky s vybranými státy Evropské unie. Práce obsahuje dvě hlavní části, kterými jsou teoretická východiska a vlastní práce. Teoretická část definuje základní pojmy týkající se tematiky státního dluhu. Jedná se o veřejné finance, rozpočtovou soustavu, státní rozpočet, metodiky vykazování státního dluhu, jeho příčiny, důsledky, financování a snižování.

V praktické části je nejprve analyzován vývoj státního dluhu v České republice od rozdělení Československa až po rok 2022 a poté v letech 2000 - 2022 ve vybraných státech, jimiž jsou Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko. Následně je provedena komparace těchto dluhů, prognóza budoucího vývoje státního dluhu v České republice a v poslední části se nacházejí návrhy na řešení dluhu.

Klíčová slova: státní dluh, veřejné finance, veřejný dluh, vývoj veřejného dluhu, státní rozpočet, analýza státního dluhu, Česká republika, Evropská unie

National debt of Czech Republic compared with selected countries of European Union

Abstract

The bachelor's thesis is focused on comparing the national debt of the Czech Republic with selected states of the European Union. The work contains two main parts, which are the theoretical starting points and the own work. The theoretical part defines basic concepts related to the topic of national debt. These are public finances, the budget system, the state budget, methodologies for reporting the state debt, its causes, consequences, financing and reduction.

In the practical part, the development of the national debt in the Czech Republic from the division of Czechoslovakia until 2022 is first analyzed, and then in the years 2000 - 2022 in selected countries, namely Italy, Austria, Denmark and Estonia. Subsequently, a comparison of these debts is made, a forecast of the future development of the state debt in the Czech Republic is made, and in the last part there are proposals for solving the debt.

Keywords: national debt, public finance, public debt, development of public debt, national budget, national debt analysis, Czech Republic, European Union

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl práce a metodika	12
2.1	Cíl práce	12
2.2	Metodika	12
3	Teoretická východiska	14
3.1	Veřejné finance	14
3.1.1	Normativní a pozitivní pohled na veřejné finance	15
3.2	Rozpočtová soustava	16
3.2.1	Rozpočtové zásady	16
3.2.2	Rozpočtová skladba	17
3.3	Státní rozpočet	18
3.3.1	Struktura státního rozpočtu	20
3.3.2	Rozpočtový proces	21
3.4	Rozdělení dluhů	23
3.4.1	Veřejný dluh	23
3.4.2	Státní dluh	24
3.5	Metodiky	24
3.5.1	GFS 1986	25
3.5.2	ESA 95	25
3.5.3	GFS 2001	26
3.6	Řízení státního dluhu	26
3.7	Příčiny vzniku státního dluhu	27
3.7.1	Aktivní	27
3.7.2	Pasivní	27
3.8	Důsledky existence státního dluhu	28
3.8.1	Fiskální	28
3.8.2	Rozpočtové	28
3.8.3	Makroekonomické	29
3.8.4	Redistribuční	30
3.9	Financování a snižování státního dluhu	30
3.9.1	Pasivní	30
3.9.2	Aktivní	31
4	Vlastní práce	33
4.1	Vývoj státního dluhu v ČR a vybraných zemích EU	33
4.1.1	Česká republika	33
4.1.2	Itálie	42

4.1.3	Rakousko.....	44
4.1.4	Dánsko	45
4.1.5	Estonsko.....	47
4.2	Porovnání státního dluhu ČR s vybranými státy EU	48
4.3	Prognóza vývoje státního dluhu ČR.....	52
4.4	Návrhy řešení	54
5	Výsledky a diskuse.....	55
6	Závěr	56
7	Seznam použitých zdrojů.....	57
7.1	Knižní zdroje	57
7.2	Elektronické zdroje	58
8	Seznam tabulek a grafů.....	61
8.1	Seznam tabulek	61
8.2	Seznam grafů.....	61

1 Úvod

Bakalářská práce se věnuje porovnání státního dluhu České republiky s vybranými státy Evropské unie. Státní dluh a jeho problematika je velmi diskutované téma v odborné, ale i laické veřejnosti. Jedním z důvodů pro to je i pandemie Covidu-19, která zapříčinila výrazný nárůst státního dluhu nejen v České republice, ale i ve všech ostatních zemích na světě. S dluhem se však potýkaly státy již před pandemií, jak vyspělé, tak i ty rozvojové. V médiích je zvyšování státního dluhu často zmiňováno, a to i s jeho aktuální výší v přepočtu na jednoho obyvatele. Jedná se o břemeno, k němuž by se mělo přistupovat zodpovědně, aby nezatěžovalo budoucí generace. Přestože Česká republika patří v rámci Evropské unie k těm méně zadluženým zemím, rychlost jejího zadlužování je mnohými odborníky označována za neúměrnou.

Státní dluh je také politickým tématem, kdy se jednotlivé politické strany navzájem viní z jeho zvyšování. Avšak za výši státního dluhu je zodpovědná vláda současná a s ní i ty předešlé. K této problematice existuje mnoho materiálů, které se od sebe mohou lišit, a to hlavně v případě řešení státního dluhu. Nejedná se o jednoduchý úkol, je potřeba nějakého úsporného opatření či opatření, jež by přineslo více příjmů do státního rozpočtu. Ta však veřejnost často kritizuje.

Státní dluh se z dlouhodobého hlediska jeví jako problémový, protože zatěžuje ekonomiku a kvůli úrokům hrozí spadnutí do dluhové pasti. Naopak krátkodobé zadlužení může mít na výkonnost země pozitivní efekt – stát si půjčuje peněžní prostředky a používá je ke zlepšení kvality života svých obyvatel nebo vybudování infrastruktury. Je ale třeba vzít v úvahu hospodářský cyklus, v němž se ekonomika nachází. Významný vliv má na státní dluh saldo státního rozpočtu, s celkovými příjmy a výdaji státního rozpočtu. Pro vládu by tudíž měla být prioritou mít v době hospodářského růstu rozpočet přebytkový nebo alespoň vyrovnaný, aby v mohla být v době krize podporovat ekonomiku.

Práce se skládá z části teoretické a části praktické.

V teoretické části jsou pomocí odborné literatury a odborných internetových zdrojů definovány základní termíny, které se týkají státního dluhu a jeho problematiky. Patří sem například veřejné finance, rozpočtová soustava, státní rozpočet, veřejný a státní dluh. Dále se zde nachází metodiky vykazování státního dluhu, jeho řízení, příčiny, důsledky a financování a snižování.

Praktická část nejprve popisuje vývoj státního dluhu v České republice a ve vybraných státech Evropské unie, kterými jsou Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko. Poté dluhy porovnává, a to v období 2000 - 2022. Dále je v práci prognóza budoucího vývoje státního dluhu České republiky a návrhy řešení dluhu.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavní cíl této bakalářské práce je analýza vývoje státního dluhu v České republice ve srovnání s vybranými státy Evropské unie v letech 2000 – 2022.

Dílčím cílem je vymezením prostřednictvím odborné literatury a odborných internetových zdrojů teoretická východiska související se stáním dluhem a jeho problematikou v teoretické části práce. Patří sem například veřejné finance, rozpočtová soustava, státní rozpočet, veřejný a státní dluh, metodiky vykazování státního dluhu, jeho řízení, příčiny, důsledky a financování a snižování.

Praktická část se zabývá již zmíněným hlavním cílem celé bakalářské práce. K dílčím cílům se zde řadí provedení analýzy českého státního dluhu a dluhů vybraných zemí z Evropské unie, prognóza budoucího vývoje státního dluhu v České republice a návrhy řešení tohoto dluhu. Vybranými státy Evropské unie jsou Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko.

2.2 Metodika

Bakalářská práce obsahuje dvě hlavní části, kterými jsou část teoretická a část praktická.

Teoretická část je vypracována pomocí metody deskripce. Jedná se o prostudování odborných knižních a odborných elektronických zdrojů souvisejících s danou tematikou a o následný výklad zjištěných informací v textu, jehož účel spočívá v objasnění odborných pojmů, které se týkají tématu bakalářské práce.

Praktická část je založena převážně na pozorování, shromažďování a poté zpracování dat. Nejprve je zde provedena analýza českého státního dluhu od rozdělení Československa až po rok 2022. Údaje o hodnotě a struktuře státního dluhu České republiky jsou čerpány z internetových stránek Ministerstva financí České republiky. Dále jsou na základě dat ze statistického úřadu Evropské unie popsány v letech 2000 – 2022 státní dluhy jednotlivých vybraných zemí Evropské unie, tedy Itálie, Rakouska, Dánska a Estonska. Poté jsou pomocí komparativní metody státní dluhy daných států srovnávány v období 2000 – 2022. Závěr praktické části obsahuje prognózu budoucího vývoje státního

dluhu podle oficiálních dokumentů Ministerstva financí České republiky a poté taky návrhy řešení tohoto dluhu.

3 Teoretická východiska

3.1 Veřejné finance

Veřejné finance jsou popisovány jako peněžní vztahy tvorby, rozdělování a užití peněžních fondů institucí, působících ve veřejném sektoru. Jde o vztahy, kdy se na jedné straně nachází stát, eventuálně město/obec či kraj, a na druhé občan, podnik nebo znovu stát (město/obec, kraj). (Lajtkepová, 2021)

Peněžní fondy se skládají výhradně z daní, které jsou vybírány od jednotlivých ekonomických subjektů a následně pomocí např. důchodů, sociálních dávek, investic do infrastruktury apod. přerozdělovány. Užití veřejných peněžních fondů je možno chápat jako financování provozu státních úřadů veřejnými financemi. (Černohorský, 2020)

Mezi určující účastníky veřejných financí se řadí zákonodárné a exekutivní orgány, dále ministerstva, úřady samospráv a nezávislé kontrolní úřady. Jejich zástupcem je především Nejvyšší kontrolní úřad, jenž se zabývá kontrolou státních veřejných financí. Zejména výdaji ze státního rozpočtu, státními veřejnými zakázkami a příjmy z prodeje státního majetku. (Maatyová a kol., 2015)

Veřejné finance stojí na třech pilířích či dokonce principech, které souvisí s jejich působením ve veřejném sektoru. Tyto principy se nazývají princip nenávratnosti, neekvivalentnosti a nedobrovolnosti. (Lajtkepová, 2021)

Princip nenávratnosti znamená, že subjekt, který zaplatí zákonem určené platby jako jsou např. daně, cla či poplatky, nemá žádné právo na jejich navrácení. Stát tyto platby použije k zaplacení veřejných výdajů, z nichž pak profituje většina občanů. Tímto principem se veřejné finance liší od jiných finančních vztahů, kde např. u úvěru musí dlužník věřiteli vypůjčený obnos v dohodnutém čase i s úrokem vrátit. (Pospíšil a kol., 2019)

Princip neekvivalentnosti uvádí, že při vzniku vztahu veřejných financí plátce neví, na jaký účel bude jeho platba použita a nemá ani záruku, zda prostřednictvím veřejných výdajů dostane „zpět“ tolik, kolik zaplatil. (Lajtkepová, 2021) Neboli to, že někdo zaplatí na daních více než jiní, neznamená, že bude získávat více služeb financovaných z veřejných výdajů.

Princip nedobrovolnosti říká, že subjekty jsou povinny na základě právních předpisů odvádět platby, jež pak tvoří zdroje příjmů veřejných rozpočtů. (Pospíšil a kol., 2019)

3.1.1 Normativní a pozitivní pohled na veřejné finance

Normativní pohled na veřejné finance vychází ze zdůrazňování jejich společenské potřeby, která je odvozena z nutnosti existence veřejného sektoru. Tento pohled se tedy zakládá na poznacích z teorie tržního selhání, z nichž vyvozuje základní fiskální funkce. Jimi jsou funkce alokační, redistribuční a stabilizační. (Dvořák, 2008)

Úlohou alokační funkce je zajistit pomocí systému veřejných financí zvětšení efektivity tržní alokace zdrojů. Důležitost této funkce vychází z toho, že pokud by byla nějakým způsobem deformovaná tržní cena, tržní systém by nedokázal efektivní alokaci zdrojů zajistit. Zvýšení efektivity alokace zdrojů lze provést u výdajů, a to například přímým zajišťováním nebo dotováním produkce v případech veřejných statků, nebo u příjmů, kde je příkladem vhodná daňová politika v případě existence negativních externalit. (Dvořák, 2008)

Redistribuční funkce se zde vyskytuje kvůli snížení nerovnoměrnosti rozdělení důchodů a bohatství ve společnosti. Stát ji realizuje především nepřímo prostřednictvím nepřímých daní, vyšším zdaněním určitého zboží a přímo pomocí adresných peněžních transferů. Jelikož vzrůstá snaha o zajištění kvalitních životních podmínek pro všechny obyvatele bez rozdílu, je tato funkce stále významnější. (Lajtkepová, 2021)

Stabilizační funkce veřejných financí se stará o makroekonomickou stabilitu. Pomocí veřejných příjmů a výdajů stát působí na základní makroekonomické cíle, které se týkají zaměstnanosti, ekonomického růstu, platební bilance, cenové stability a míry státního zadlužení. (Hejduková, 2015)

Funkce spolu navzájem souvisejí a není možné je od sebe nijak oddělovat. Stát si prostřednictvím jejich prosazování plní své funkce. Nicméně je třeba, aby byly stanoveny priority v rámci veřejné politiky, jelikož některá opatření mohou mít na jednotlivé funkce protichůdný vliv. (Hejduková, 2015)

Pozitivní pohled na veřejné finance je postaven na poznacích teorie veřejné volby, která je podstatným příspěvkem ke kritickému pohledu na vládní zásahy obecně a i ve fiskální oblasti. (Dvořák, 2008)

3.2 Rozpočtová soustava

Základ pro zdařilé fungování nejen státu, ale i všech úrovní územní samosprávy, je soustava veřejných rozpočtů neboli rozpočtová soustava. Zároveň ji lze také označit jako důležitý finanční nástroj, který slouží k zabezpečení úkolů a činností na jednotlivých úrovních. (Peková, 2008)

Rozpočtová soustava se skládá z veřejného rozpočtu, jenž je peněžním fondem či finančním plánem veřejnoprávních subjektů a spadá do něj státní rozpočet, územních rozpočtů, rozpočtů zdravotních pojišťoven, státních fondů, specifických transformačních fondů, rozpočtů veřejných podniků a vládních neziskových organizací ve veřejném sektoru. (Brčák a kol., 2020)

Podstata fungování veřejných rozpočtů tkví ve vytváření veřejných fondů rozdělováním důchodů ekonomických subjektů, a to výhradně formou daní, následném přerozdělení a tvoření důchodů ostatních ekonomických subjektů, například formou výplat mezd státním zaměstnancům či výplat sociálních dávek. (Černohorský, 2020)

3.2.1 Rozpočtové zásady

Jelikož je rozpočtová soustava značně obsáhlá a členitá, jsou zapotřebí rozpočtové zásady, které zajišťují spolu s příslušnou legislativou její jednotnost. Zásady lze vnímat jako základní pravidla či povinnosti pro všechny rozpočty. Tyto zásady upravují příslušné zákonné normy a jednotlivé subjekty rozpočtové soustavy se jimi musí řídit. (Lajtkepová, 2021)

Mezi rozpočtové zásady patří (Lajtkepová, 2021):

- zásada každoročního sestavování a schvalování rozpočtu,
- zásada reálnosti a pravdivosti rozpočtu,
- zásada úplnosti a jednotnosti rozpočtu,
- zásada publicity rozpočtu.

Zásada každoročního sestavování a schvalování rozpočtu a také následné hospodaření podle něj je prioritní rozpočtovou zásadou. Rozpočet na rok je totiž základním finančním plánem a sestavování a hospodaření podle něj je podle zákona povinné. (Peková a kol., 2019)

Významnou je také zásada reálnost a pravdivosti rozpočtu, protože jejím dodržováním nedochází ke zkreslování údajů v rozpočtu. Pokud je návrh rozpočtu sestaven reálně, zvyšuje se tím pravděpodobnost na jeho splnění bez větších odchylek. Na reálnost rozpočtu mají vliv dovednosti odhadu rozpočtových příjmů a výdajů, stupeň poznání a kvalitní analýza hospodářských procesů, kvalita predikcí hospodářského vývoje, to znamená i profesionální schopnost rozpočtových plánovačů. (Peková a kol., 2019)

Další potřebnou zásadou je zásada úplnosti a jednotnosti rozpočtu. Pomáhá kontrolovat, analyzovat a porovnávat příjmy a výdaje v rámci rozpočtové soustavy a kvalifikovaně odstraňovat do budoucna efekty negativních faktorů na hospodaření státu, subjektů územní samosprávy obcí a krajů. Porovnání je důležité v čase, národním i v mezinárodním měřítku. Z toho důvodu se používá závazná rozpočtová skladba, aby z různých hledisek jednotně třídila příjmy a výdaje celé rozpočtové soustavy. (Peková a kol., 2019)

Uplatňování zásady publicity rozpočtu je spjata s prohlubováním demokratizace společnosti a budováním občanské společnosti. Objem a strukturu příjmů a výdajů všech veřejných rozpočtů i mimorozpočtového peněžního fondu jsou zvoleny na příslušné vládní úrovni nepřímou veřejnou volbou. Na základě toho má svou důležitost informovanost občanů o návrhu daného veřejného rozpočtu a poté o jeho průběžném i následném plnění. Tato zásada poskytuje v demokratických státech kontrolu ze strany obyvatel. (Peková a kol., 2019)

3.2.2 Rozpočtová skladba

Rozpočtová soustava je založená na principu jednotnosti příjmů a výdajů, samozřejmě s několika výjimkami. Zásadu úplnosti a jednotnosti pomáhá zajišťovat závazná rozpočtová skladba, kterou vydává Ministerstvo financí ČR. (Hejduková, 2015)

Rozpočtová skladba neboli klasifikace umožňuje (Peková, 2008):

- zabezpečit jednotnost a přehlednost rozpočtů,
- přehledně zajistit potřebné analytické informace o vývoji příjmů a výdajů,
- agregovat, sumarizovat příjmy a výdaje za celou rozpočtovou soustavu,
- analyzovat hospodaření a krytí schodku příslušného veřejného rozpočtu, respektive způsob využití přebytku hospodaření.

Podle vyhlášky obsahuje rozpočtová skladba následující třídění příjmů a výdajů (MFČR, Vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě, 2022):

- odpovědnostní, které třídí příjmy a výdaje z hlediska příslušnosti příjmů a výdajů do působnosti ústředního orgánu státní správy nebo organizační složky státu se samostatně projednávaným rozpočtem,
- druhové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska druhu právního nebo ekonomického důvodu příjmů, výdajů a přijetí a vydání peněžních prostředků jakožto financujících položek, druhu zcizovaných a pořizovaných hodnot, druhu náhrad a druhu příjemce a poskytovatele transferů,
- odvětvové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska činnosti, z níž příjmy plynou a na niž jsou výdaje vynakládány,
- konsolidační, které třídí příjmy a výdaje z hlediska směřování příjmů a výdajů; směřováním se pro tento účel rozumí, zda příjem nebo výdaj plyne, anebo neplyne od jiného rozpočtu nebo k jinému rozpočtu,
- podkladové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska podkladu pro změnu rozpočtu,
- prostorové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska původu příjmů a krytí výdajů těmito příjmy,
- nástrojové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska původu jejich zdroje,
- doplňkové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska jejich příslušnosti ke zvlášť sledovaným celkům,
- programové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska jejich příslušnosti k programům,
- účelové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska účelu rozpočtového přesunu,
- strukturní, které třídí příjmy a výdaje z hlediska jejich věcné podstaty,
- transferové, které třídí příjmy a výdaje z hlediska účelu transferů a půjčených prostředků.

3.3 Státní rozpočet

„Vznik státního rozpočtu je historicky spjat s vývojem společenských formací, v nichž byla postupně nastolována otázka naplňování společenských potřeb prostřednictvím veřejné instituce, která by se aktivně podílela na dotváření a především

pak zlepšování životních podmínek lidí s možností uplatnit (v individualistickém ekonomickém systému) dílčí solidaristické prvky, tj. výhody objektivně a společensky užitečné, a přitom i institucionálně zarámované.“ (Pospíšil a kol., 2019)

O státním rozpočtu lze říci, že je nejvýznamnějším rozpočtem na území státu. Soustřeďuje část peněžních prostředků vytvořeného produktu a posílá je zpátky za účelem plnění základních funkcí státu. (Černohorský, 2020)

Možností, jak definovat státní neboli centralizovaný rozpočet, je několik. Lze říct, že se jedná o:

- jednotný a centralizovaný peněžní fond státu, který se vytváří, rozděluje a používá v souladu s principem nenávratnosti, neekvivalentnosti a nedobrovolnosti.
- Účetní bilanci státu, jež porovnáním příjmů a výdajů zjišťuje saldo státního rozpočtu, tyto příjmy a výdaje můžeme rozdělit na běžné a kapitálové. To znamená, že rozpočet rozdělujeme na běžnou část rozpočtu a kapitálovou část rozpočtu.
- Finanční plán, obsahuje bilanci státního hospodaření. Tato bilance je složená z předpokládaných dosažených příjmů a výdajů. Rozpočtové období je stejné jako kalendářní rok, to znamená od 1. ledna do 31. prosince, rozpočtové období je jeden rok.
- Ekonomický vztah, jedná se hlavně o shromažďování a následné rozčleňování finančních prostředků. Finanční prostředky mají vliv na ekonomické ukazatele státu, patří sem zejména tempo hospodářského růstu, míra nezaměstnanosti a míra inflace a také další makroekonomické ukazatelé.
- Zákon neboli právní norma je rozhodnutí Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a prezidenta. Prezident má výkonnou moc k vybírání příjmů a ke konkretizaci bilancovaných výdajů dle závazných pravidel a zásad. (Pospíšil a kol., 2019)
- Nástroj rozpočtové a fiskální politiky státu, jelikož svými příjmy a výdaji může stát ovlivňovat agregátní poptávky a agregátní nabídky a tím hospodářský růst a zaměstnanost. (Černohorský, 2020)

3.3.1 Struktura státního rozpočtu

Náplň státního rozpočtu je tvořena výdaji, které jsou spojeny se státní správou, sociálním zabezpečením, zdravotnictvím, školstvím, kulturou, obranou země či oblastí ekonomiky, a příjmy, jimiž hradí výdaje. (Jurečka, 2017)

Jestliže příjmy převyšují výdaje, mluvíme o rozpočtu v přebytku. Jsou-li naopak vyšší výdaje než příjmy, označuje se rozpočet za schodkový, tedy v deficitu. Poslední možností je, že se příjmy a výdaje rovnají, jde tudíž o rozpočet vyrovnaný. Avšak tohoto rozpočtu se dosahuje prakticky jen v plánovaném rozpočtu. (Brčák a kol., 2020)

Příjmy

Příjmy stát získává od domácností a firem, a to primárně formou daní. Ty lze definovat jako povinné, zákonem určené platby do veřejného rozpočtu v určité výši a lhůtě. V daňovém systému existují dva základní typy daní, a to daně přímé a daně nepřímé. (Jurečka, 2017)

Přímé daně na základě důchodu či majetku poplatníka odčerpávají části peněžního důchodu. Patří sem daň z příjmů fyzických osob, daň z příjmů právnických osob, dědická daň, daň z nemovitých věcí apod. Nepřímé daně ovlivňují peněžní důchody domácností a firem při nákupu statků, protože jsou součástí ceny těchto statků. Příklady nepřímých daní jsou daň spotřební, daň z přidané hodnoty, ale i cla. (Jurečka, 2017)

Jako daňové příjmy můžeme označit také pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a veřejné zdravotní pojištění. (Brčák a kol., 2020)

Mimo daně příjmy státního rozpočtu tvoří i přijaté úroky, příjmy z pronájmu a prodeje majetku a přijaté transfery. (Brčák a kol., 2020)

Výdaje

Výdaje státního rozpočtu mají souvislost s výše uvedenými funkcemi veřejných financí. (Jurečka, 2017)

Mezi nejvýznamnější výdaje státního rozpočtu se řadí výdaje sociálního charakteru ve formě transferových plateb, tzn. podpory, dávky a příspěvky, vládní nákupy představující například financování běžných a investičních výdajů vlády ve školství, zdravotnictví, v obraně státu, policii a soudech. Dále pak transferové platby podnikům

v podobě subvencí v oblastech jako je doprava, zemědělství či podpora exportu a v neposlední řadě i úrok z veřejného dluhu. (Brčák a kol., 2020)

Výdaje se dají skrze povinnosti státu je hradit rozdělit na výdaje mandatorní a výdaje quasi-mandatorní, jejichž protějškem jsou výdaje nemandatorní neboli ostatní. (MFČR, Státní rozpočet v kostce, 2022)

Mandatorní výdaje se na celkových výdajích podílí nejvíce. Stát je dle zákona povinný je platit (dávky důchodového pojištění, nemocenského pojištění, sociální dávky, platby státu do zdravotního pojištění, podpory v nezaměstnanosti aj.) nebo na základě jiných právních norem či smluvních závazků (odvody a příspěvky do rozpočtu EU a mezinárodních organizací, státní záruky, dotace na obnovitelné zdroje aj.), a to bez ohledu na výši jeho příjmů. (MFČR, Státní rozpočet v kostce, 2022)

Quasi-mandatorní výdaje nejsou narozdíl od mandatorních přímo stanoveny zákonem. Avšak pokládají se za nutné, protože cílí na zajištění chodu státu. Quasi-mandatorními výdaji nazýváme platy státních zaměstnanců, pracovníků organizačních složek státu a příspěvkových organizací atd. (MFČR, Státní rozpočet v kostce, 2022)

Nemandatorní výdaje neboli ostatní výdaje nemusí být realizovány. Nicméně na základě současné ekonomické situace a preferencí vlády je lze uskutečnit. Jedná se například o výdaje na rozvojové projekty, infrastrukturu, vědu a výzkum. (Brčák a kol., 2020)

3.3.2 Rozpočtový proces

U státního rozpočtu je třeba vymezit základní charakteristiky a fáze rozpočtového procesu v ČR. Rozpočtový proces zahrnuje (Hejduková, 2015):

- sestavování návrhu rozpočtu,
- projednávání a schvalování rozpočtu,
- realizaci během rozpočtového období,
- kontrolu plnění rozpočtu.

Sestavování návrhu státního rozpočtu, který zahrnuje předpokládané příjmy a výdaje, má v České republice na starosti Ministerstvo financí v součinnosti se správci kapitol, územními samosprávnými celky a státními fondy. Ministerstvo během přípravy návrhu zákona o státním rozpočtu informuje správce kapitol státního rozpočtu o minimálním objemu celkových příjmů kapitoly státního rozpočtu, nepřekročitelném objemu celkových výdajů kapitoly a o výchozích ekonomických parametrech stanovených

objemů. Státní fondy mají možnost předkládání požadavků na prostředky státního rozpočtu jen se souhlasem orgánu, do kterého náleží. Návrh zákona o státním rozpočtu je předložen Ministerstvem financí vládě ke schválení. Rozpočet může být sestaven jako vyrovnaný, schodkový či přebytkový, s ohledem na rozpočtové zásady. (Hejduková, 2015)

Návrh státního rozpočtu v České republice projednává vláda, následně se s výsledkem vládního jednání seznámí správci, Ministerstvo financí dojedná se správci kapitol konečný návrh příslušné kapitoly a předkládá konečný návrh státního rozpočtu vládě, v níž se projedná a schválí a předloží Poslanecké sněmovně. Státní rozpočet projednává a schvaluje jen Poslanecká sněmovna, Senát nikoli. Probíhá to ve třech čteních, nejprve vystupuje ministr financí, v takzvaném expozé se zdůvodněním návrhu státního rozpočtu. V 1. čtení jsou projednávány základní údaje o příjmech a výdajích, saldu a jeho krytí, o plánovaných finančních vztazích k územním rozpočtům, jestliže jsou schváleny, není možné, aby u nich došlo v následujících čteních ke změně. *„Návrh projednává rozpočtový výbor, jednotlivé kapitoly pak příslušné výbory, se stanovisky vystoupí mluvčí (zpravodajové) parlamentních výborů ve 2. čtení, kdy je návrh státního rozpočtu projednáván v rozpravě, mohou být podávány pozměňovací návrhy v rámci mantinelů schválených v 1. čtení, o kterých se hlasuje, ve 3. čtení lze navrhnout pouze formální opravy a návrh rozpočtu se schvaluje s využitím pravidla prosté většiny.“* Když je návrh schválen, má poté forma zákona o státním rozpočtu a předkládá se prezidentovy republiky k podpisu. Jestliže se nepovede návrh rozpočtu schválit do začátku rozpočtového období, hospodaří se podle rozpočtového provizoria, které představuje skutečnost stejného časového období minulého rozpočtového roku až do jeho schválení. (Peková a kol., 2019)

Realizační fáze začíná vlastním hospodařením podle schváleného státního rozpočtu. Jeho plnění je nejčastěji pravomocí vlády a jejích orgánů. Základem rozpočtu je zabezpečování včasného a správného odvodu všech rozpočtových příjmů a plynulé a hospodárné čerpání rozpočtových výdajů. S tím je spojena konkrétní organizace pokladních operací, již zabezpečují nejčastěji peněžní ústavy, u státního rozpočtu je to centrální banka. Když během plnění rozpočtu vznikne pokladní deficit, je kryt krátkodobým úvěrem. V České republice je za plnění státního rozpočtu zodpovědná vláda vůči poslanecké sněmovně. Způsob, termíny pro předkládání údajů jejich rozsah stanovuje Ministerstvo financí České republiky pomocí vyhlášky. (Hejduková, 2015)

Když skončí rozpočtové období, přichází na řadu kontrola plnění rozpočtu a sestavování skutečné výsledné bilance rozpočtu, která obsahuje přehled plnění příjmů a

výdajů v uplynulém rozpočtovém období. U státního rozpočtu ho sestavuje Ministerstvo financí. Jedná se o státní závěrečný účet, v němž se nachází mimo jiné i obdobná rozpočtová dokumentace jako u návrhu státního rozpočtu, důvodová zpráva. Je třeba, aby byly zdůvodněny odchylky v plnění státního rozpočtu. Státní závěrečný účet se ve formě usnesení projednává a schvaluje v Poslanecké sněmovně v rámci následné parlamentní kontroly. Sněmovna také rozhoduje o způsobu vyrovnání schodku či využití přebytku. (Peková a kol., 2019)

3.4 Rozdělení dluhů

„Při posuzování zadluženosti země je třeba rozlišovat mezi veřejným a státním dluhem. Zrovna tak při jeho hodnocení nelze přehlížet vedle jeho výše také strukturu věřitelů.“ (Brčák a kol., 2020)

3.4.1 Veřejný dluh

Veřejný dluh se vymezuje jako souhrn finančních závazků, které pochází z financování operací vládního sektoru vůči ostatním domácím i zahraničním ekonomickým subjektům. Veřejný dluh tedy obsahuje shrnutí pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu, a to nezávisle na jejich původu. Čím větší je dluh, tím větší budou i pohledávky vůči nynější i budoucí daňové povinnosti obyvatelstva. (Maatyová a kol., 2015)

Vyjadřuje celkové zadlužení vlády a nižších správních celků a obsahuje státní dluh, dluh mimorozpočtových fondů, místní rozpočty a dluhy zdravotních pojišťoven. (Brčák a kol., 2020)

Nejčastějším způsobem rozdělení veřejného dluhu je na (Maatyová a kol., 2015):

- hrubý dluh, ten představuje sumu státních závazků
- čistý dluh, tato podoba zohledňuje i pohledávky státu, které se zde od závazků státu odečítají. Vážou se k ní ovšem různé problémy, jako třeba vymahatelnost pohledávky, výběr aktiv a způsob oceňování. Vzhledem k tomu, že se k nim každá země staví jinak, nelze čistý dluh mezinárodně srovnávat.

Podle doby splatnosti rozlišujeme také veřejný dluh (Peková, 2008):

- krátkodobý (do jednoho roku),
- střednědobý (do 10 let),

- dlouhodobý (nad 10 let).

Dalším důležitým členěním veřejného dluhu je na (Peková, 2008):

- oficiální dluh
- skrytý či potenciální dluh značící záruční územní samosprávy, že převezme závazky svého nesplácejícího dlužníka.

3.4.2 Státní dluh

Státní dluh tvoří jednu z částí veřejného dluhu a jeho původ se nachází v hromadění schodků státního rozpočtu. (Brčák a kol., 2020)

„Je definovaný podle zákona č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech jako souhrn státních finančních pasiv tvořených závazky státu, které vznikly ze státem přijatých zahraničních půjček, úvěrů od bank a z vydaných státních dluhopisů a jiných závazků státu (jiné státní cenné papíry).“ (Brčák a kol., 2020)

Dle místa vzniku dluhového nástroje lze státní dluh rozčlenit na (Brčák a kol., 2020):

- domácí neboli vnitřní dluh obsahuje státní pokladniční poukázky, státní střednědobé a dlouhodobé dluhopisy a další domácí instrumenty, například krátkodobé půjčky,
- zahraniční neboli vnější dluh vyjadřuje zahraniční emise dluhopisů, půjčky od Evropské investiční banky a směnky vydané k úhradě členství v IBRD (Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj).

Dále dle obchodovatelnosti na finančních trzích se státní dluh rozděluje na (Brčák a kol., 2020):

- obchodovatelný dluh zahrnuje státní pokladniční poukázky, státní střednědobé a dlouhodobé dluhopisy, zahraniční emise a případně i ostatní zdroje krytí,
- neobchodovatelný dluh má nyní podobu bankovních úvěrů od Evropské investiční banky a korunovaných směnek pro úhradu účasti u IBRD.

3.5 Metodiky

Země Evropské unie využívají k vykazování dva základní způsoby vykazování státního dluhu, a to na základě metodiky Mezinárodního měnového fondu GFS 1986 a

metodiky Eurostatu ESA 95. Mezi těmito metodikami existují rozdíly. Zjednodušeně je možno je vyobrazit jako odlišnost mezi jednoduchým účetnictvím, které působí s peněžními toky a podvojným účetnictvím, které navíc sleduje pohledávky a závazky. (MFČR, Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001, 2013)

3.5.1 GFS 1986

Metodika Government Finance Statistic (vládní finanční statistiky), jejímž tvůrcem je Mezinárodní měnový fond, funguje na bázi peněžních toků. Tím se rozumí, že všechny v daném roce provedené operace se pozorují v hotovostním principu a zařazují do období, v němž je příjmová nebo výdajová operace uskutečněna. Je to na základě logiky pozorování příjmů, výdajů a výsledného salda státního rozpočtu, která vyhovuje nárokům tradičního způsobu řízení veřejných financí v rozpočtovém roce. (Dvořák, 2008)

GFS 1986 se podobá české národní metodice sledování příjmů, výdajů a deficitu státního rozpočtu a dalších segmentů veřejných rozpočtů, a z toho důvodu se aplikuje v rozpočtových dokumentech a při fiskálních predikcích. Za vykazování touto metodikou zodpovídá Ministerstvo financí. K jejím přínosům patří dostupnost dat v poměrně krátkém čase po konci sledovaného období, nemá vysoké nároky na zdrojová data a umožňuje včas dělat fiskální predikce. Jelikož je přímo vázaná na schvalovaný státní rozpočet, rozpočty státních fondů a zbytek segmentů veřejných rozpočtů, vyskytuje se v rozpočtových dokumentech saldo vládního sektoru v této metodice. (MFČR, Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001, 2013)

3.5.2 ESA 95

Název ESA 95 je odvozen z European System of Integrated Economic Accounts. Metodiku pravidelně obnovuje Eurostat, který je zároveň jejím autorem. Krom toho se stará i o kontrolu její implementace v jednotlivých státech. Tam pak za její dodržování zodpovídá statistický úřad. Slouží k výpočtu maastrichtských konvergenčních kritérií a nachází se v dokumentech předkládaných EU. Sleduje příjmy a výdaje v určitém období, ale zároveň bere v potaz i pohledávky a závazky z tohoto období. Jedná se tudíž o akruální princip. (Dvořák, 2008)

3.5.3 GFS 2001

GFS 2001 vytvořil stejně jako GFS 1986 Mezinárodní měnový fond. Jedná se o nový mezinárodní statistický standard pro kompilaci fiskálních dat, který je výsledkem sblížení obou předchozích metodik a v členských zemích se zavádí od roku 2002. (MFČR, Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001, 2013)

3.6 Řízení státního dluhu

Ministerstvo financí ČR se v rámci řízení státního dluhu primárně soustředí na zabezpečení výpůjčních potřeb centrální vlády a jejích platebních závazků při dosahování minimálních nákladů dluhové služby ve střednědobém a dlouhodobém horizontu a při uvážlivém rizikovém stupni. (Brčák a kol., 2020)

K řízení státního dluhu Ministerstvo financí ČR využívá strategické cíle, při jejichž vymezení zohledňuje nejlepší zkušenosti zemí OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) a své vlastní finanční analýzy dluhového portfolia. Řízení rizik a vytyčení jejich kvantitativních kritérií a limitů lze nazvat jádrem koncipování alternativních dluhových strategií. Řízení rizik se stará o to, že minimalizace nákladů je realizována v rámci dlouhodobě udržitelných limitů. Za situace, v níž by se ekonomika vyvíjela krizově a na finančním trhu by nastaly extrémní turbulence, by tyto limity minimalizovaly negativní národohospodářské následky struktury dluhového portfolia. Za žádných okolností se potom nesmí zvolená dluhová strategie stát hlavní příčinou generování finanční a ekonomické krize země. (Brčák a kol., 2020)

Většina států kryje státní dluh vydáváním státních dluhopisů neboli obligací. Ty si mohou různé subjekty pořídit jak doma, tak i v zahraničí. Jedná se o klasické obchodovatelné cenné papíry, v nichž je stát v roli dlužníka a stvrzuje závazek plnění nejčastěji v penězích v určitém termínu a s určitým úrokem vypláceným proti kuponu. (Peková, 2008) Státní dluhopisy jsou z hlediska doby splatnosti rozčleněny na krátkodobé (maximálně 1 rok), střednědobé (1–10 let) a dlouhodobé (více než 10 let). (Maatyová a kol., 2015) Dalšími nástroji, které stát k řízení státního dluhu využívá jsou státní pokladniční poukázky, repo operace, derivátové operace a přímé úvěry státu. (Brčák a kol., 2020)

Přestože státní cenné papíry mají zpravidla nižší úrokový výnos než ostatní druhy cenných papírů, jsou díky své nerizikovitosti pro soukromé subjekty atraktivním předmětem

finančního investování. Stát je rovněž vnímá jako přínosné, protože za předpokladu, že emise dluhopisů odpovídá absorpční kapacitě finančního trhu, za úroky nebude platit tolik, jako při přímém bankovním úvěru. Nicméně stát je schopen na absorpci působit skrze hodnotu úrokové sazby u státních dluhopisů i proto, že výnos ze státních cenných papírů je osvobozen od důchodové daně. (Peková, 2008)

3.7 Příčiny vzniku státního dluhu

Na základě toho, jestli vznik státního dluhu ovlivnila činnost vlády a dalších institucí, můžeme příčiny obecně rozdělit do dvou skupin – aktivní a pasivní. (Černoorský, 2020)

3.7.1 Aktivní

Aktivní příčiny souvisí s činností vlády a dalších institucí. Mezi ně patří (Černoorský 2020):

- expanzivní fiskální politika vlády, když má vláda v úmyslu pomocí zvýšených výdajů podpořit růst ekonomiky a zaměstnanosti,
- vládní populismus, jenž představuje cílení vlády na zvýšení volebních preferencí, a to prostřednictvím nestandardních a ekonomicky nepodložených výdajů státního rozpočtu – například vysoké slevy na jízdné pro jisté skupiny občanů, snížení DPH na nějaký druh piva apod.,
- provádění reforem, příkladem mohou být reformy veřejných financí, důchodového systému, zdravotnictví či školství, poněvadž je to značně nákladné,
- řešení problémů konkrétních ekonomických sektorů, například řešení bankovních a měnových krizí nebo absence příjmů v podnikatelském sektoru v důsledku pandemie koronaviru.

3.7.2 Pasivní

Pasivní příčiny s činností vlády a dalších institucí naopak spojeny nejsou. Řadí se k nim (Černoorský, 2020):

- pokles ekonomiky, který má za následek nižší příjmy daní do státního rozpočtu,

- mimořádné události, jimiž jsou živelné katastrofy s rozsáhlými finančními dopady – hurikány či povodně, teroristické útoky nebo sanace škod na životním prostředí,
- úroky ze státního dluhu, protože mohou dosáhnout takové výše, že je stát nebude schopen ze svých příjmů uhradit, a tak se zadluží.

V minulosti byl růst státního dluhu způsoben především vysokými výdaji, které financovaly války a následnými reparacemi poražených zemí. Nyní se však příčiny zvyšování státního dluhu spíše nachází v sociální oblasti a oblasti správy státu, tedy chodu státních úřadů. Státy v podstatě platí i statky, jejichž hodnota je tak vysoká, že na ni ze svých běžných příjmů nedosáhnou. To se ukázalo v plném rozsahu v souvislosti s důsledky finanční krize, při níž státům prudce vypadly příjmy a více vzrostly deficity státních rozpočtů. (Černohorský, 2020)

3.8 Důsledky existence státního dluhu

Důsledky existence státního dluhu se dají obecně rozčlenit na důsledky fiskální, rozpočtové, makroekonomické a redistribuční.

3.8.1 Fiskální

Tím, že úrok ze státního dluhu navyšuje výdaje, dochází k omezení manévrovacího prostoru pro aktivní vládní fiskální politiku. Podíl aktivní složky celkového deficitu se zmenšuje. Na rozdíl od podílu pasivní složky deficitu, který se zvětšuje. Vláda v recesi požadující expanzivní fiskální opatření se tímto vývojem dostává do nesnadné situace. Prostřednictvím zvýšení výdajů má možnost povzbudit růst, avšak růst bude i rozpočtový deficit. (Dvořák, 2008)

3.8.2 Rozpočtové

Mezi rozpočtový deficitem a státním dluhem existuje vztah, kdy deficit výrazně pomáhá zvyšovat dluh a ten zase ztěžuje budoucí rozpočtovou situaci. Úroky ze státního dluhu spadají pod rozpočtové výdaje, a to vede k zpětnému propojení rozpočtového a dluhového problému. Jestliže je objem státního dluhu vysoký, působení úrokových výdajů značně přispívá k perzistenci budoucích rozpočtových deficitů. To vede k dalšímu dluhovému financování a začarovanému kruhu, kde s růstem deficitu roste dluh a s růstem

dluhu rostou úroky z něho. Jejich zvýšením zase dochází k zvýšení výdajů, s nimiž se poté zvětšuje deficit státního rozpočtu. (Dvořák, 2008)

3.8.3 Makroekonomické

Úroková míra

Když se zvyšuje vládní poptávka po úvěrech, lze předpokládat, že bude vyvinut tlak na růst úrokové míry a že se sníží soukromé spotřeby a investice. Jelikož se zde spíše jedná o reakci úrokové míry na světové úrokové míry a míru inflace než na státní dluh, je tento důsledek v malých otevřených ekonomikách slabší. (Dvořák, 2008)

Investiční pozice země

Co se týče důsledků státního dluhu na investiční pozici státu musí se brát v potaz rozdělení dluhů na domácí a zahraniční. V případě domácího státního dluhu se investiční pozice země nezmění, zatímco u zahraničního státního dluhu dojde ke zhoršení pozice přinejmenším ve velikosti úroků, jenž znázorňují čistý odliv peněz ze země. Avšak vzhledem k tomu, že nákup státních dluhopisů zahraničními subjekty představuje příliv kapitálu, zlepšení či zhoršení pozice země souvisí s efektivností dluhově financovaných veřejných programů. (Dvořák, 2008)

Inflace

Růst státního dluhu sám o sobě nevykazuje inflační účinky, ovšem má je deficitní financování výdajů. Skrze to, že výdajům povoluje dále růst, i za předpokladu nemožnosti ekonomiky nabídkově odpovídat na rostoucí agregátní poptávku. Inflační účinky bývají umocňovány prostřednictvím monetizace deficitu. Na druhou stranu protiinflačním je dluhové krytí deficitu. (Dvořák, 2008)

Finanční krize

Není možné tvrdit na základě nějaké hodnoty určitého ukazatele, že se zrodí finanční krize. Existují případy dluhových krizí, kde před jejím začátkem nebyla relativní váha státního dluhu nižší než maastrichtské kritérium. Nebo byly naopak známy státy s enormně vysokým podílem státního dluhu k HDP, ale krize nenastala. Rizikovým vlivem je mimo výši zadlužení i míra externalizace státního dluhu (vyšší podíl nerezidentských

držitelů státních dluhopisů a jeho měnové denominace v cizích měnách) a kratší doba splatnosti vládních obligací. (Dvořák, 2008)

3.8.4 Redistribuční

Vyjadřují přerozdělení od chudších domácností ku prospěchu těch bohatších. Důvodem je, že bohatší domácnosti na rozdíl od těch chudších disponují dostatkem finančních prostředků, jsou tudíž schopny si státní dluhopisy pořídit a následně z nich prostřednictvím úroků profitovat. Mnohdy si také státní dluhopisy koupí zahraniční subjekty a výnosy z úroků pak putují do zahraničí. Tím dochází k odlivu bohatství ze země. (Černohorský, 2020)

3.9 Financování a snižování státního dluhu

Ke snížení státního dluhu lze použít pasivní způsob a aktivní způsob.

3.9.1 Pasivní

Pasivní způsob se zakládá na pozitivním vlivu exogenních neboli z vnějšku daných faktorů. (Černohorský, 2020)

Vysoké tempo ekonomického růstu

Jedná se o tempo, které by dlouhodobě převyšovalo úrokovou sazbu z dluhu. Je to nejvíce přirozený a účinný faktor, avšak v současnosti z dlouhodobého hlediska nejhůře dosažitelný. (Černohorský, 2020)

Vliv exogenní inflace

Exogenní inflace by zmenšila reálnou hodnotu státního dluhu. Avšak vysoká míra inflace má mimo jiné také negativní vliv na ekonomické subjekty a jejich úspory. Momentálně je ovšem toto řešení omezeno nezávislou měnovou politikou centrálních bank. (Černohorský, 2020)

Zahraniční dary

Zahraniční dary jsou nejvíce ve formě prominutí části zahraničního dluhu nebo aspoň úroků z tohoto dluhu. Toto se týká především chudších zemí. (Černohorský, 2020)

3.9.2 Aktivní

Aktivní způsob vyjadřuje aktivní hospodářsko-politická opatření, která jsou prováděna vládou. (Černohorský, 2020)

Rozpočtové řešení

Rozpočtové řešení představuje nejpřirozenější cestu ke zmenšení hodnoty dluhu. Jedná se o snížení dluhu pomocí přebytků státního rozpočtu. Tento způsob řešení není hodnocen příliš pozitivně, protože aby měl podstatné výsledky, musel by rozpočtový přebytek být vysoký a dlouhodobý. Toho by šlo dosáhnout zvýšením daní nebo škrty ve výdajích, jenže tyto prostředky mohou negativně ovlivnit růst nezaměstnanosti a způsobit kontraproduktivní cyklický schodek. (Dvořák, 2008)

Mimořádná kapitálová dávka

Mimořádná kapitálová dávka je většinou jednorázovou paušální dávkou. Klade si za cíl umořit pomocí svého výnosu část státního dluhu. Lidé ji nevnímají dobře, neboť kvůli jejímu jednorázovému charakteru mají strach, že na ně bude znovu uvalena. Pojí se s ní tři následky. Prvním je negativní vliv na úspory a investice vlivem obav z jejího opakovaného použití. Pod druhý spadá snížení budoucí poptávky po státních dluhopisech a nastane v případě jejich zdanění. Třetí zahrnuje odliv zahraničního kapitálu, bude-li zdaněn. (Dvořák, 2008)

Řešení z výnosů z prodeje vládních aktiv

Krytí dluhu pomocí výnosů z prodeje vládních aktiv je omezený způsob krytí a lze ho použít pouze v některých případech. Jedná se o jednorázové snížení, objem vládních aktiv je omezený a nelze jimi krýt dluh dlouhodobě. (Maatyová a kol., 2015)

Monetární řešení

Tento způsob řešení se zakládá na prodeji vládních dluhopisů centrální bance. Postup probíhá tak, že stát nabídne své vydané dluhopisy centrální bance k odkoupení a pokud banka nabídku přijme, získá od ní vláda peníze, jimiž pokryje dluh. Nicméně zaplacením za dluhopisy ovšem emitovala centrální banka dodatečné peníze. Peněžní báze

se zvětšila o peníze, za které byly nakoupeny dluhopisy. Centrální banka je tak vtahována k řešení fiskální problematiky, přestože to není její funkce. (Jurečka, 2017)

Politicko-administrativní řešení

Politicko-administrativní řešení je tím nejradikálnějším. Jde například o odmítnutí dluhu z různých politicko-ekonomických důvodů. Dále se sem také řadí oznámení vlády o neschopnosti dané země splatit celý dluh včetně příslušenství. Jedná se o velmi riskantní postup, jelikož země ztratí svou důvěryhodnost a možnost budoucího financování ze zahraničních zdrojů. (Černohorský, 2020)

4 Vlastní práce

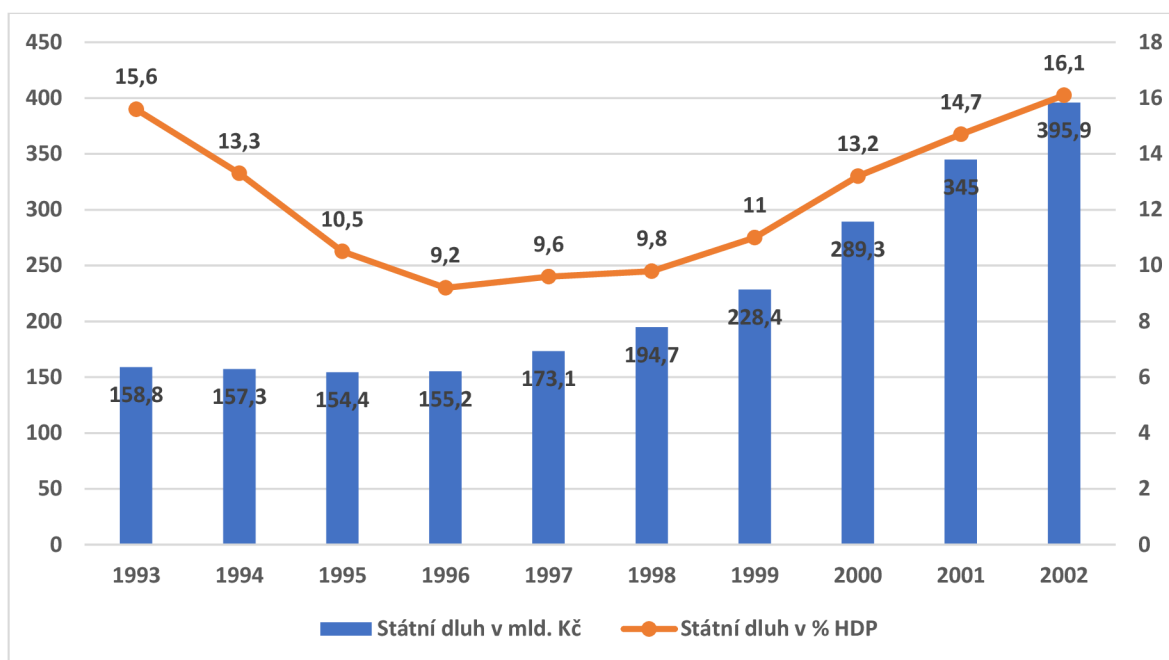
Vlastní práce obsahuje vývoj státních dluhů v České republice a vybraných státech Evropské unie, jimiž jsou Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko. V České republice je vývoj popsán od rozdělení Československa tzn. roku 1993 až do roku 2022. Ve zvolených státech jsou pak popsány roky 2000 až 2022. V další podkapitole je provedeno porovnání státních dluhů v České republice a vybraných zemích, poté se zde nachází prognóza státního dluhu České republiky v letech 2023 až 2026 a v poslední kapitole jsou uvedeny návrhy řešení státního dluhu.

4.1 Vývoj státního dluhu v ČR a vybraných zemích EU

4.1.1 Česká republika

Rozpadem České a Slovenské federativní republiky vznikla 1. 1. 1993 samostatná Česká republika a Slovenská republika. K tomuto datu byl státní dluh České republiky ve výši 162,8 mld. Kč. Částka se skládala z původního dluhu České republiky k 31. 12. 1992 v hodnotě 24,2 mld. Kč, dvou třetin vnitřních a zahraničních závazků někdejšího Československa ve výši 78,6 mld. Kč, část zahraničních závazků státní povahy od Československé obchodní banky (ČSOB), které vzešly z politických rozhodnutí před rokem 1989 a činily 49,6 mld. Kč, a přímý úvěr sloužící k pokrytí převýšení aktivního salda od ČSOB převzatých pohledávek nad závazky v hodnotě 10,4 mld. Kč. (Palán, 2009)

Graf 1: Vývoj státního dluhu České republiky v letech 1993–2002 v mld. Kč a % HDP

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Graf zobrazuje vývoj státního dluhu v České republice v letech 1993 – 2002 v mld. Kč a v % HDP. V prvních letech své existence vykazovala Česká republika u státního dluhu i jeho podílu na HDP nejprve klesající tendenci. V roce 1995 měl státní dluh hodnotu 154,4 mld. Kč a jednalo se o jeho dosud nejnižší výši v celých dějinách republiky. Snižování bylo způsobeno přebytky státního rozpočtu. Poté v tomto období dochází především vlivem rozpočtových schodků už jen ke každoročnímu zvyšování státního dluhu v mld. Kč i v % HDP. Jedinou výjimkou je státní dluh v % HDP v roce 1996, kdy se oproti předchozímu roku jednalo o zvýšení. V posledním vyobrazeném roce 2002 byl státní dluh ve výši 395,9 mld. Kč a v HDP tvořil 16,2 %. Oproti prvnímu roku se tedy státní dluh zvýšil o 237,1 mld. Kč a v HDP o 0,5 %. (Palán, 2009)

Tabulky 1 a 2 obsahují strukturu státního dluhu ČR v období 1993 – 2002 v mld. Kč. Státní dluh se skládá z dluhu domácího a zahraničního. U domácího neboli vnitřního dluhu docházelo každý pozorovaný rok ke zvyšování, celkem o 300,3 mld. Kč. Zahraniční neboli vnější dluh se kromě roku 2002, kdy kvůli čerpání úvěru od Evropské investiční banky vzrostl, naopak snižoval. Jeho výše v roce 2002 činila z původních 72,4 mld. Kč už jen 9,2 mld. Kč. Po celé sledované období převyšuje domácí dluh nad zahraničním. V prvním roce byl rozdíl mezi dluhy 14 mld. Kč a v posledním 377,5 mld. Kč.

Tabulka 1: Struktura domácího dluhu ČR v letech 1993 – 2002 v mld. Kč

Rok	Domácí dluh celkem	Státní pokladniční poukázky	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Ostatní zdroje
1993	86,4	17,0	19,5	49,9
1994	90,2	23,8	28,3	38,1
1995	101,2	42,0	41,7	17,6
1996	110,9	62,6	43,9	4,3
1997	134,8	70,9	57,9	6,0
1998	170,0	99,8	70,0	0,2
1999	207,1	130,1	77,0	0,0
2000	269,6	165,3	104,3	0,0
2001	336,2	186,6	149,6	0,0
2002	386,7	164,1	222,6	0,0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Domácí dluh zahrnoval státní pokladniční poukázky, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy a ostatní zdroje, které se ovšem zmenšovaly a od roku 1999 už měly nulovou hodnotu. Nejvíce se tedy na domácím dluhu podílely státní pokladniční poukázky a střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy. Státní pokladniční poukázky se s výjimkou roku 2002, kdy činily 164,1 mld. Kč, zvyšovaly. Hodnoty u střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů ve sledovaném období pouze narůstaly. Jejich výše v posledním roce byla 222,6 mld. Kč.

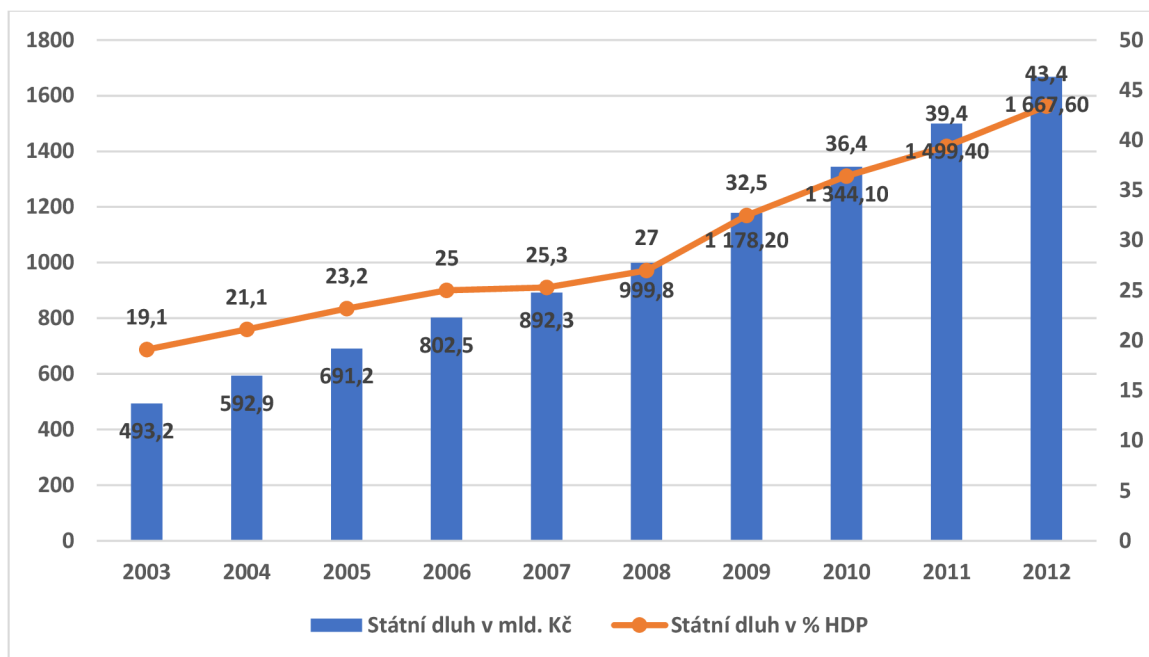
Tabulka 2: Struktura zahraničního dluhu ČR v letech 1993 – 2002 v mld. Kč

Rok	Zahraníční dluh celkem	Půjčky na podporu platební bilance	Úvěry od EIB	Závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních měnách (CDZ)	Závazky převzaté od ČSOB v nekonvertibilních měnách	Směnky
1993	72,4	24,4	0,0	38,4	8,9	0,7
1994	67,1	24,5	0,0	33,0	8,9	0,7
1995	53,1	23,8	0,0	19,8	8,8	0,7
1996	44,3	23,3	0,0	11,5	8,8	0,7
1997	38,3	20,9	0,0	7,8	8,8	0,8
1998	24,6	11,4	0,0	3,4	8,8	1,0
1999	21,2	11,3	0,0	0,1	8,8	1,1
2000	19,7	9,6	0,0	0,1	8,9	1,2
2001	8,8	7,2	0,0	0,0	0,1	1,5
2002	9,2	5,2	2,5	0,0	0,0	1,6

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Součástí zahraničního dluhu byly postupně se snižující půjčky na podporu platební bilance, úvěry od Evropské investiční banky z roku 2002 ve výši 2,5 mld. Kč., závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních měnách, které se zde vyskytovaly naposledy v roce 2000, závazky převzaté od ČSOB v nekonvertibilních měnách objevující se do roku 2001 a směnky, jejichž podíl na zahraničním dluhu v zobrazených letech vzrostl o 0,9 mld. Kč.

Graf 2: Vývoj státního dluhu České republiky v letech 2003–2012 v mld. Kč a % HDP

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Graf 2 popisuje vývoj státního dluhu v České republice v letech 2003 – 2012 v mld. Kč a v % HDP. V celém sledovaném období docházelo u státního dluhu v mld. Kč i v % HDP k růstu. Příčinou zvyšování byla zejména schodkovost státních rozpočtů a ekonomická krize v roce 2008 a 2009. Státní dluh se zvětšil o 1174,4 mld. Kč a o 24,3 % HDP. (MFČR, Vládní návrh státního závěrečného účtu za rok 2012, 2013)

Tabulky 3 a 4 zobrazují strukturu státního dluhu v letech 2003 – 2012 v mld. Kč. V rámci uvedeného období se na státním dluhu podílel více dluh domácí, který se také každoročně zvyšoval. V roce 2003 měl hodnotu 479,9 mld. a v roce 2012 1287,3. Rostl i zahraniční dluh. Jeho výše se v uvedených letech zvětšila z původních 13,3 mld. Kč. o 367 mld. Kč.

Tabulka 3 : Struktura domácího dluhu ČR v letech 2003 – 2012 v mld. Kč

Rok	Domácí dluh celkem	Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Ostatní zdroje
2003	479,9	160,6	0,0	319,3	0,0
2004	522,6	125,5	0,0	397,0	0,0
2005	581,8	94,2	0,0	487,5	0,0
2006	680,9	89,6	0,0	588,9	2,4
2007	769,3	82,2	0,0	687,1	0,0
2008	814,3	78,7	0,0	735,6	0,0
2009	926,7	88,2	0,0	838,5	0,0
2010	1036,3	113,3	0,0	923,0	0,0
2011	1182,2	162,6	20,4	999,1	0,0
2012	1287,3	189,1	56,2	1042,0	0,0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Největší částí domácího dluhu byly střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu. U nich lze v celém období pozorovat růst z 319,3 mld. Kč na 1042,0 mld. Kč. Druhý největší podíl měly státní pokladniční poukázky, jejichž hodnota od roku 2003 do roku 2008 klesla na 78,7 mld. Kč a v následujících letech pak naopak vzrostla o 110,4 mld. Kč. V roce 2006 se objevují ostatní zdroje ve výši 2,4 mld. Kč a v roce 2011 a 2012 spořicí státní dluhopisy, které měly nejdříve hodnotu 20,4 mld. Kč a poté 56,2 mld. Kč.

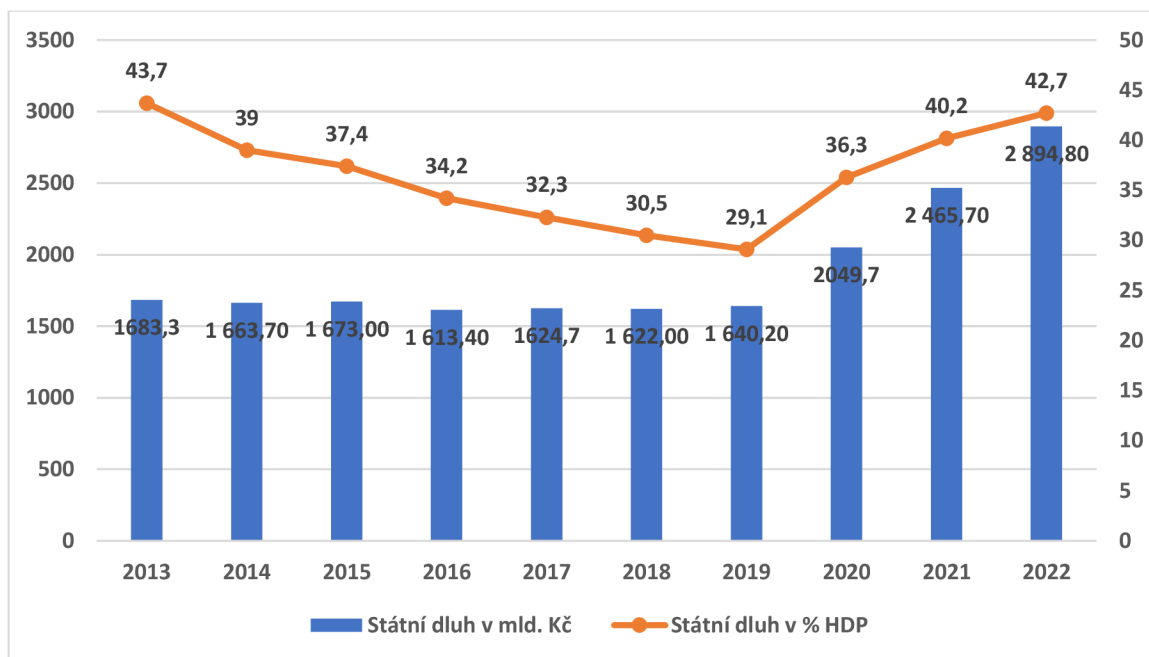
Tabulka 4: Struktura zahraničního dluhu ČR v letech 2003 – 2012 v mld. Kč

Rok	Zahraníční dluh celkem	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Přijaté zápůjčky a úvěry	Směnky
2003	13,3	0,0	11,7	1,6
2004	70,3	48,8	20,7	0,9
2005	109,4	78,9	29,7	0,8
2006	121,6	84,1	36,7	0,8
2007	123,0	83,7	38,7	0,6
2008	185,5	137,9	46,8	0,8
2009	251,5	193,0	57,9	0,6
2010	307,8	240,3	67,2	0,3
2011	317,2	245,7	71,3	0,1
2012	380,3	310,3	70,0	0,0

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Od roku 2004 měly nejvyšší podíl na zahraničním dluhu střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na zahraničních trzích. Jejich cena každým rokem rostla, v posledním roce činila 310,3 mld. Kč., a rostla i u přijatých zápůjček a úvěrů, které měly konečnou hodnotu 70,0 mld. Kč. Naopak u směnek docházelo k úbytku a v posledním zobrazeném roce 2012 se už směnky vůbec nevyskytovaly.

Graf 3: Vývoj státního dluhu České republiky v letech 2013–2022 v mld. Kč a % HDP

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Graf 3 znázorňuje vývoj státního dluhu České republiky v mld. Kč a v % HDP v období 2013 – 2022. V roce 2014 došlo poprvé od roku 1995 ke snížení státního dluhu na hodnotu 1663,7 mld. Kč. Ke zmenšení dluhu dopomohlo krytí potřeby financování státu operacemi finančních aktiv a efektivní řízení likvidity. (MFČR, Státní závěrečný účet za rok 2014, 2015) Další pokles státního dluhu zaznamenaly i roky 2016 a 2018. V roce 2016 byl státní dluh ve výši 1613,4 mld. Kč a v roce 2018 ve výši 1622,0 mld. Kč. Důvodem snížení byly přebytkové rozpočty. (MFČR, Státní závěrečný účet za rok 2018, 2019)

Roky 2013, 2015, 2017 a 2019 představovaly nárůst státního dluhu. Původcem byly schodky státního rozpočtu. (MFČR, Státní závěrečný účet za rok 2019, 2020) Také léta 2020, 2021 a 2022 vykazovala zvýšení. Bylo ale mnohem vyšší než v předchozích letech. V roce 2020 činil rozdíl oproti roku 2019 409,5 mld. Kč a v roce 2021 narostl dluh dokonce o 416 mld. Kč. Hodnota státního dluhu v roce 2022 dosáhla historicky nejvyšší úrovně. Jednalo se o částku 2894,8 mld. Kč. Zvýšení v těchto letech bylo způsobeno vlivem negativních dopadů pandemického šíření Covidu-19, energetické krizi a konfliktu na Ukrajině. (MFČR, Státní rozpočet v kostce, 2023)

Státní dluh v % HDP se od roku 2013 do roku 2019 zmenšil na 29,1 %, poté se následující zvětšoval a v roce 2022 činil 42,7 %.

Tabulky 5 a 6 obsahují strukturu státního dluhu v letech 2003 – 2012 v mld. Kč. Stejně jako v předchozích zobrazených obdobích i zde tvořil větší část státního dluhu domácí dluh. Jeho výše se ve všech letech zvyšovala. Výjimkou je pouze rok 2016, kdy byla hodnota oproti předešlému roku zmenšena o 45,8 mld. Kč. Velký nárůst domácího dluhu nastal v posledních třech letech. V roce 2022 měl hodnotu 2606,0 mld. Kč. Zahraniční dluh se od roku 2013 do roku 2020 snížil o 228 mld. Kč. Poté byl zvyšován a v roce 2022 měl výši 288,9 mld. Kč.

Tabulka 5: Struktura domácího dluhu ČR v letech 2013 – 2022 v mld. Kč

Rok	Domácí dluh celkem	Státní pokladniční poukázky	Spořicí státní dluhopisy	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Ostatní zdroje
2013	1288,1	120,9	87,6	1079,7	0,0
2014	1363,7	107,6	77,8	1175,7	2,5
2015	1389,4	84,4	66,9	1235,2	2,9
2016	1343,6	4,2	37,8	1301,6	0,0
2017	1370,9	44,0	21,5	1305,4	0,0
2018	1386,5	4,2	5,2	1377,1	0,0
2019	1437,4	4,5	13,0	1419,2	0,0
2020	1882,6	25,4	25,6	1831,6	0,0
2021	2292,0	33,3	38,9	2219,8	0,0
2022	2606,0	0,0	83,4	2521,3	1,3

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

Na domácím dluhu se opět nejvíce podílely po celé období střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na domácím trhu. Jejich hodnota se každoročně zvyšovala a poslední rok dosáhla na 2521,3 mld. Kč. Státní pokladniční poukázky byly v roce 2013 ve výši 120,9 mld. Kč. V letech 2013 – 2016 a 2018 se jejich cena snižovala, dále v letech 2017 a 2019 – 2021 zvyšovala a v roce 2022 se už nevyskytovaly. Spořicí státní dluhopisy do roku 2018 zmenšovaly a následně pak už jen zvětšovaly. V posledním roce činily 83,4 mld. Kč. Ostatní zdroje se objevovaly v letech 2014, 2015, 2019 a 2022.

Tabulka 6: Struktura zahraničního dluhu ČR v letech 2013 – 2022 v mld. Kč

Rok	Zahraníční dluh celkem	Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	Přijaté zápůjčky a úvěry
2013	395,2	323,7	71,5
2014	300,0	239,6	60,4
2015	283,6	225,6	58,0
2016	269,8	213,5	56,3
2017	253,8	202,6	51,2
2018	235,8	152,9	82,7
2019	202,8	151,5	51,3
2020	167,2	129,2	38,0
2021	173,7	74,1	99,6
2022	288,9	5,1	283,7

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky, vlastní zpracování

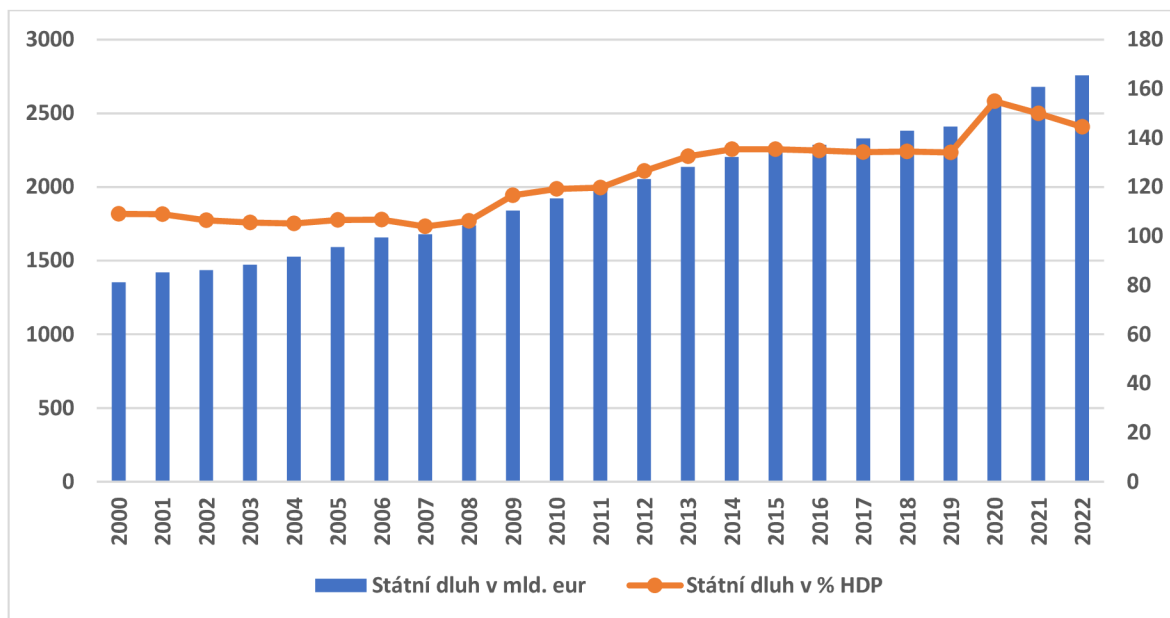
Na začátku zobrazených let tvořily s částkou 323,7 mld. Kč největší podíl na zahraničním dluhu střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy vydané na zahraničních trzích, avšak od roku 2021 byly nahrazeny přijatými zápůjčkami a úvěry s 283,7 mld. Kč. Hodnota střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů tedy klesala a v roce 2022 byla ve výši 5,1 mld. Kč. Přijaté zápůjčky a úvěry se nejdříve rovněž snižovaly, ale poté roku 2018 vzrostly na 82,7 mld. Kč. Následující dva roky došlo k poklesu, avšak od roku 2021 se hodnoty opět zvětšovaly.

4.1.2 Itálie

Italská republika je parlamentní republikou v čele s prezidentem. Parlament tvoří dvě komory, a to poslanecká sněmovna a senát. Země se nachází v jižní Evropě a je administrativně rozčleněna na 20 regionů, z nichž 5 má zvláštní autonomní status, který jim umožňuje přijímat legislativu upravující některé místní záležitosti. K 1. 1. 2023 zde žilo 58,6 mil. obyvatel. 70 % z nich je zaměstnáno v terciárním sektoru, jenž zde tvoří 69 % HDP. Itálii můžeme řadit ke špičce ve strojírenském a farmaceutickém průmyslu, automobilovém a zemědělsko-potravinářském průmyslu, nábytkářství a robotice. Dále také patří k předním tvůrcům designu a luxusních výrobků. Je zakládajícím členem Evropské

unie a od roku 1999 je také členem eurozóny. V roce 2022 v Itálii činila inflace 8,74 %, nezaměstnanost 8,09 % a nominální HDP 2 022 mld. USD. (Businessinfo.cz, 2023)

Graf 4: Vývoj státního dluhu Itálie v letech 2000–2022 v mld. eur a v % HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

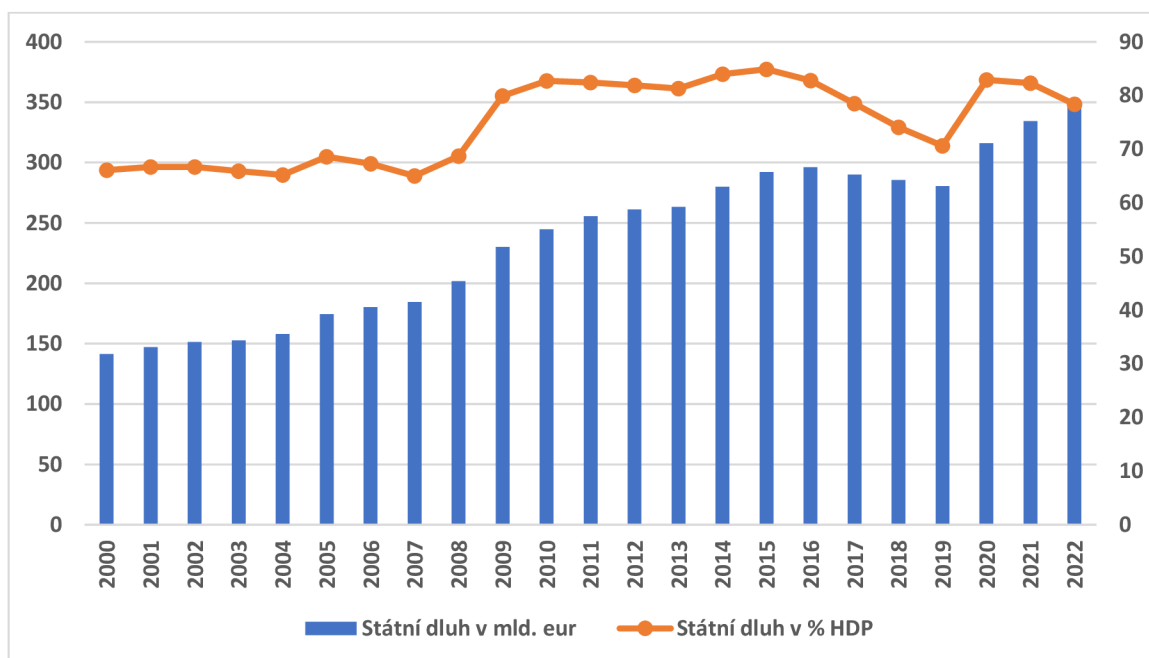
V grafu 4 je vyobrazen vývoj státního dluhu v Itálii od roku 2000 do roku 2022 v mld. eur a také v % HDP. Itálie je hned po Řecku nejzadluženější zemí v Evropské unii. V celém uvedeném období se výše jejího státního dluhu v mld. eur pouze navyšovala. V prvním sledovaném roce 2000 činil státní dluh 1353,6 mld. eur. Tato hodnota je nejmenší v celém uvedeném období. Státní dluh v % HDP byl v tomto roce ve výši 109 %. Zatímco dluh v mld. eur narůstal, dluh v % HDP se od roku 2000 do roku 2004 mírně snižoval. Změna přišla v roce 2005, kdy v % HDP naopak vzrostl. Další rok 2006 nebyl výjimkou, státní dluh v mld. eur se zvyšoval a v % HDP se taktéž mírně zvýšil. Naopak v roce 2007 došlo ke snížení státního dluhu v HDP na 103,9 %. Tato hodnota státního dluhu v % HDP je v celém uvedeném období nejmenší. Poté se však dluh v HDP začal opět zvětšovat, a to trvalo až do roku 2014, kdy byl ve výši 135,4 %. V mld. eur činil státní dluh v tomto roce 2203. Mezi lety 2015 a 2019 hodnota státního dluhu v % HDP klesala až na 134,1 %. V roce 2020 se v Evropě začala šířit pandemie Covid-19. Výše státního dluhu výrazněji narostla, a to na 2572,8 mld. eur. Oproti předchozímu roku se jedná o zvýšení o 162,8 mld. eur. Vzrostl také dluhu v % HDP, a to na 154,9 %. Posledními zobrazenými roky jsou rok 2021 a 2022, kdy se státní dluh znovu navyšoval. Jeho výše v roce 2022

činila 2757 mld. eur, což je historické maximum. Státní dluhu v % HDP byl v roce 2021 a 2022 snižován.

4.1.3 Rakousko

Rakousko nebo plným názvem Rakouská republika je spolková parlamentní republika. Jedná se o vnitrozemský stát ve střední Evropě, který se skládá z 9 spolkových zemí. Hlavou státu je zde spolkový prezident. Parlament se dělí na dvě komory: Národní radu a Spolkovou radu. Zdejší ekonomiku lze označit za vyspělou, otevřenou a proexportně orientovanou. Je založená na službách a na jejím růstu se podílí silná domácí spotřeba, poptávka na hlavních exportních trzích, infrastruktura na vysoké úrovni, efektivní administrativa a stabilita. Síla této ekonomiky dále tkví v průmyslové tradici, cestovním ruchu a zahraničním obchodu. Rakousko mělo k 1. 1. 2023 9,1 mil. obyvatel. Inflace v roce 2022 byla zde ve výši 8,61 %, nezaměstnanost 4,76 % a nominální HDP 446,93 mld. eur. Roku 1995 vstoupilo Rakousko do Evropské unie a stejně jako Itálie je od roku 1999 členem eurozóny. (Businessinfo.cz, 2023)

Graf 5: Vývoj státního dluhu Rakouska v letech 2000–2022 v mld. eur a % HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

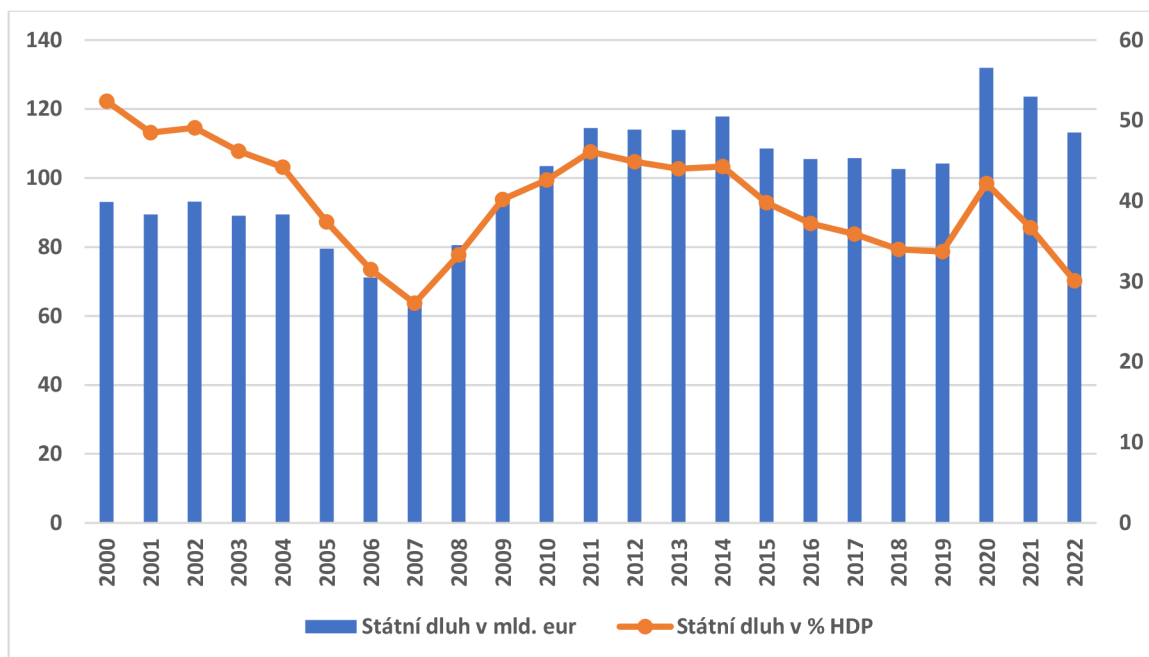
V grafu 5 nalezneme vývoj státního dluhu Rakouska v mld. eura a v % HDP v letech 2000–2022. Státní dluh v roce 2000 dosahoval výše 141,2 mld. eur, což je v rámci

sledovaného období nejnižší hodnota. Státní dluh v % HDP byl v roce 2000 66,1 % a to je rovněž nejnižší hodnota v rámci sledovaného období. Od roku 2000 se výše státního dluhu v mld. eur zvyšovala až do roku 2016. Co se týče státního dluhu v % HDP, ten se také zvětšoval, avšak jen do roku 2002. Poté se dva roky snižoval, následně došlo v roce 2005 ke zvýšení a další dva roky se opět snižoval. Pokles vystřídal znovu nárůst, který trval do roku 2010, kdy se dluh dostal na 82,7 %. Roky 2011–2013 zaznamenaly snížení státního dluhu v % HDP, naproti nim roky 2014 a 2015 zvýšení. V roce 2015 se státní dluh v % HDP dostal na nejvyšší hodnotu ve sledovaném období 84,9 % a následující roky 2016–2019 klesal. Stejně tak klesala i výše státního dluhu v mld. eur od roku 2017 do roku 2019. Roky 2020 a 2021 však představovaly vlivem pandemie Covidu-19 výrazné zvýšení. Státní dluh v % HDP v roce 2020 narostl a v roce 2021 a 2022 klesl na 78,4 %. V posledním roce 2022 měl státní dluh nejvyšší výši 350,8 mld. eur.

4.1.4 Dánsko

Dánské království se nachází v severní Evropě. Patří k němu i dvě autonomní území, kterými jsou Grónsko a Faerské ostrovy. Dánsko je konstituční monarchie, v jejímž čele stojí královna. Výkonnou moc zajišťuje vláda zde a zákonodárnou jednokomorový parlament. Tamější ekonomika je malá, ale silná a výkonná a těží z otevřenosti k inovativním řešením, v nichž nezdědka udává evropský i světový trend. Zahraniční obchod sice z více než poloviny probíhá se státy Evropské unie. Ovšem i tak Dánsko jako významný exportér potravinářských a zemědělských produktů pokrývá celosvětový trh. Dále je také významným zahraničním investorem. Dle údajů z roku 2022 má tato země 5,94 mil. obyvatel. V roce 2022 inflace dosahovala hodnoty 7,7 %, nezaměstnanost 2,6 % a nominální HDP 416,5 mld. USD. Roku 1973 se Dánsko stalo členem Evropské unie, ale eurem se zde neplatí. Měnou je dánská koruna. (Businessinfo.cz, 2023)

Graf 6: Vývoj státního dluhu Dánska v letech 2000–2022 v mld. eur a % HDP

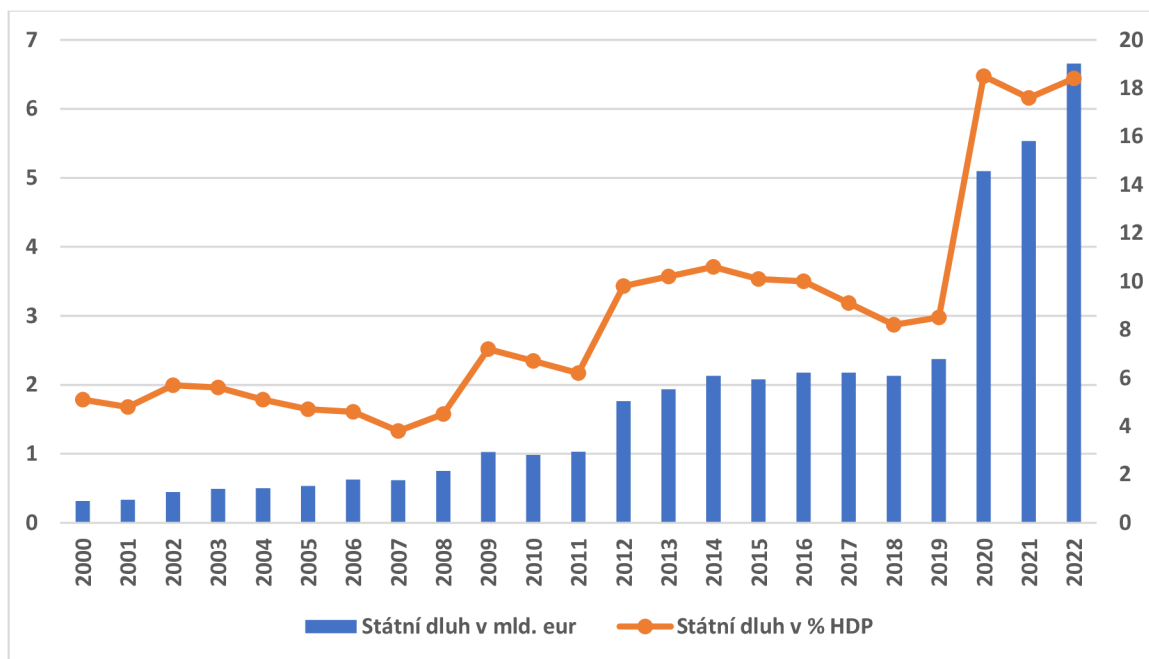
Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 6 znázorňuje vývoj státního dluhu v mld. eur a v % HDP v Dánsku v letech 2000–2022. V roce 2000 byla zaznamenána nejvyšší hodnota státního dluhu v % HDP, a to ve výši 52,4 %. Hodnota státního dluhu v mld. eur i v % HDP se v následujícím roce snížili. Dluh v % HDP pak v roce 2002 vzrostl a dále až do roku 2007 klesal. Jeho hodnota v tomto roce 27,3 % byla ze sledovaného období nejnižší. Státní dluh v mld. eur od roku 2002 do roku 2004 rostl a následující tři roky pak naopak klesal. V roce 2007 byla jeho výše 63,8 mld. eur, což znamená, že se stejně jako u dluhu v % HDP v roce 2007 jednalo o nejnižší hodnotu uvedeného období. Roky 2008–2011 představovaly navýšení jak u státního dluhu v mld. eur, tak i v % HDP. V dalších pěti letech se výše státního dluhu snižovala. U státního dluhu v % HDP došlo nejprve v roce 2012 ke zvýšení, dále v roce 2013 ke snížení a v roce 2014 opět ke zvýšení. Následujících pět let pak dluh v % HDP klesal. Pokles zaznamenal i státní dluh v mld. eur v letech 2017–2018. Dále v roce 2019 a 2020 byl dluh zvýšen. V roce 2020 byl růst vlivem pandemie Covidu-19 výrazný, státní dluh se zvětšil oproti předchozímu roku o 27,7 mld. eur na konečný stav 131,8 mld. eur, a to z něj činí historické maximum. Vzrostl v tomhle roce i dluh v % HDP, nicméně následující roky 2021 a 2022 spolu se státním dluhem v mld. eur klesl.

4.1.5 Estonsko

Estonská republika leží v severní Evropě. Jedná se o parlamentní republiku v čele s prezidentem a jednokomorovým parlamentem. Estonsko má malou a proexportně orientovanou ekonomiku. Úzce integruje s ostatními pobaltskými a severskými zeměmi. Převažují zde služby a významný je především sektor informačních technologií, telekomunikace a bankovníctví. Počet obyvatel Estonska k 1. 1. 2023 činil 1,37 mil. V roce 2022 zde byla inflace ve výši 19,4 %, nezaměstnanost 5,6 % a nominální HDP 39,59 mld. USD. Roku 2004 vstoupilo Estonsko do Evropské unie a od roku 2011 je také členem eurozóny. (Businessinfo.cz, 2023)

Graf 7: Vývoj státního dluhu Estonska v letech 2000–2022 v mld. eur a % HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

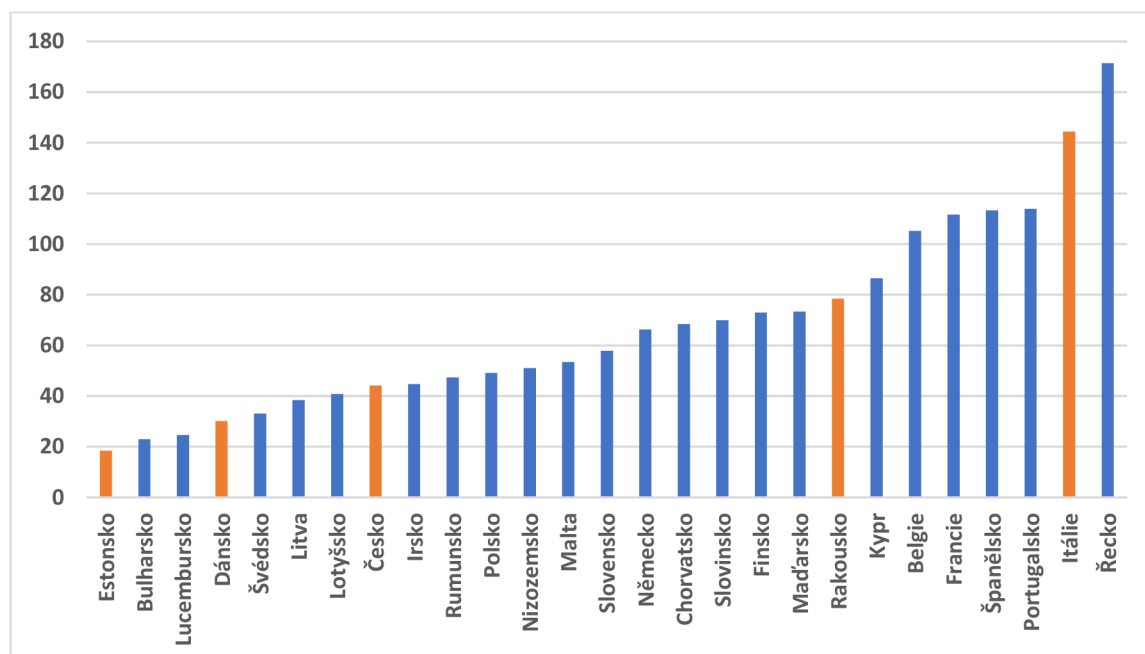
Graf 5 popisuje vývoj státního dluhu v mld. eur spolu s jeho podílem na HDP v % v Estonské republice v letech 2000–2022. Estonsko je nejméně zadluženou zemí v Evropské unii. První zobrazený rok 2000 má v rámci sledovaných let nejnižší státní dluh, a to ve výši 0,32 mld. eur. Hodnota státního dluhu v mld. eur narůstala až do roku 2006. Státní dluh v % HDP v roce 2000 činil 5,1 %, v roce 2001 poklesl a v roce 2002 naopak vzrostl na 5,7 %. Od roku 2003 do roku 2007 se dluh v % HDP snižoval s tím, že roku 2007 měl nejnižší výši v rámci sledovaného období 3,8 %. V roce 2007 poklesl i státní dluh v mld. eur, dále v letech 2008 a 2009 naopak vlivem ekonomické krize rostl. Růst

následovalo snížení v roce 2010 a poté čtyřleté zvyšování. U státního dluhu v % HDP došlo v roce 2008 a 2009 ke zvětšení, poté v roce 2010 a 2011 ke zmenšení a 2012–2014 opět zvětšení. Rok 2015 představoval snížení pro státní dluh v mld. eur i v % HDP. Zatímco v letech 2016 a 2017 dluh v mld. eur rostl, dluh v % HDP v těchto letech poklesl. A dluh v % HDP poklesl i v roce 2018, tentokrát spolu s dluhem v mld. eur. Následující dva roky 2019 a 2020 dluh v mld. eur i v % HDP vlivem pandemie Covidu-19 rostli. Státní dluh v % HDP se v roce 2020 dostal na nejvyšší hodnotu 18,5 % ve sledovaném období. V posledních uvedených letech 2021 a 2022 se státní dluh zvyšoval na konečných 6,66 mld. eur, což je historické maximum způsobené ekonomickými důsledky války na Ukrajině, a dluh v % HDP klesal.

4.2 Porovnání státního dluhu ČR s vybranými státy EU

Tato část se zabývá porovnáním neboli komparací státního dluhu v České republice a ve vybraných zemích Evropské unie. K zvoleným státům patří Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko.

Graf 8: Státní dluh států Evropské unie v % HDP v roce 2022

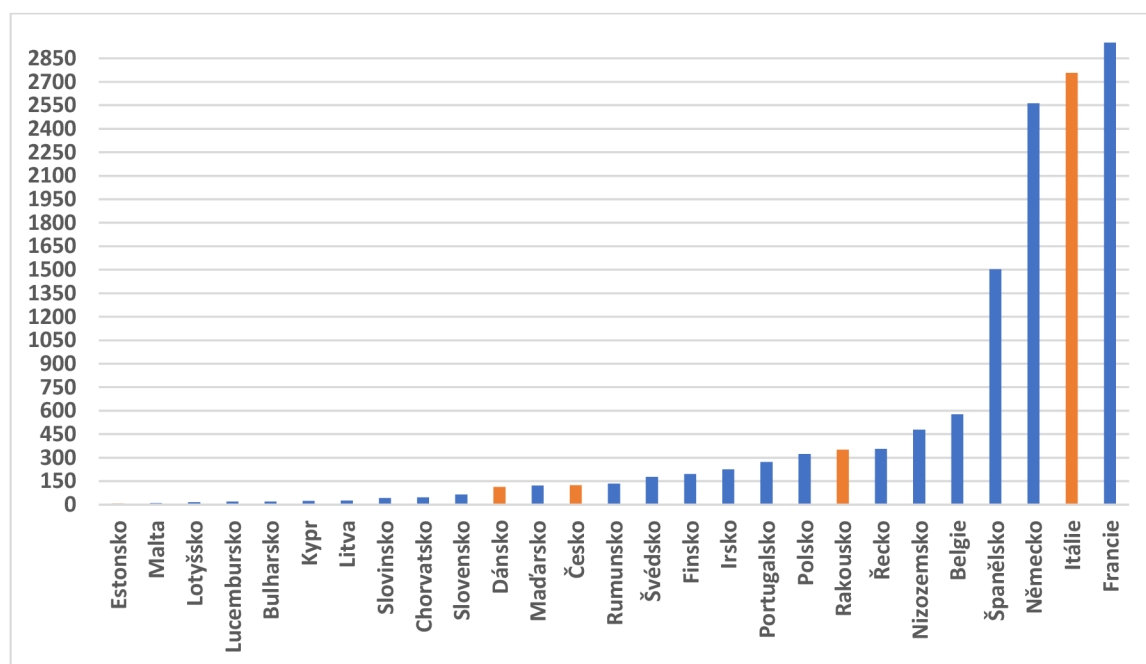

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Grafická analýza 8 obsahuje státní dluh v % HDP v roce 2022 ve 27 státech, které patří do Evropské unie. Česká republika je spolu s dalšími zvolenými státy Evropské unie

vyobrazena v oranžové barvě. Nejméně zadluženou zemí je jedna z vybraných zemích Estonsko se státním dluhem ve výši 18,4 % HDP. Po něm následují Bulharsko, Lucembursko a vybraná země Dánsko, kde státní dluh v roce 2022 činil 30,1 % HDP. Dánsko je tedy 4. nejméně zadlužený stát v Evropské unii. Hned za ním je Švédsko, Litva, Lotyšsko a na 8. místě Česko s 44,1 %. Mezi Českem a dalším vybraným státem, kterým je Rakousko, se nachází Irsko, Rumunsko, Polsko, Nizozemsko, Malta, Slovensko, Německo, Chorvatsko, Slovinsko, Finsko a Maďarsko. Celkem je tedy mezi Českem a Rakouskem 11 zemí, což z Rakouska dělá 20. nejméně zadlužený stát. Státní dluh v % HDP činí v této vybrané zemi 78,4 %. Rakousko dále následují Kypr, Belgie, Francie, Španělsko a Portugalsko, po němž je další v pořadí Itálie, tedy poslední vybraný stát. Itálie má státní dluhu ve výši 144,4 % HDP. Jelikož je za ní už jen Řecko se 171,3 %, můžeme ji označit za 2. nejvíce zadlužený stát. Rozdíl mezi nejméně zadluženou zemí, tedy Estonskem, a nejvíce zadluženou zemí, tedy Řeckem, je ve výši 152,9 %.

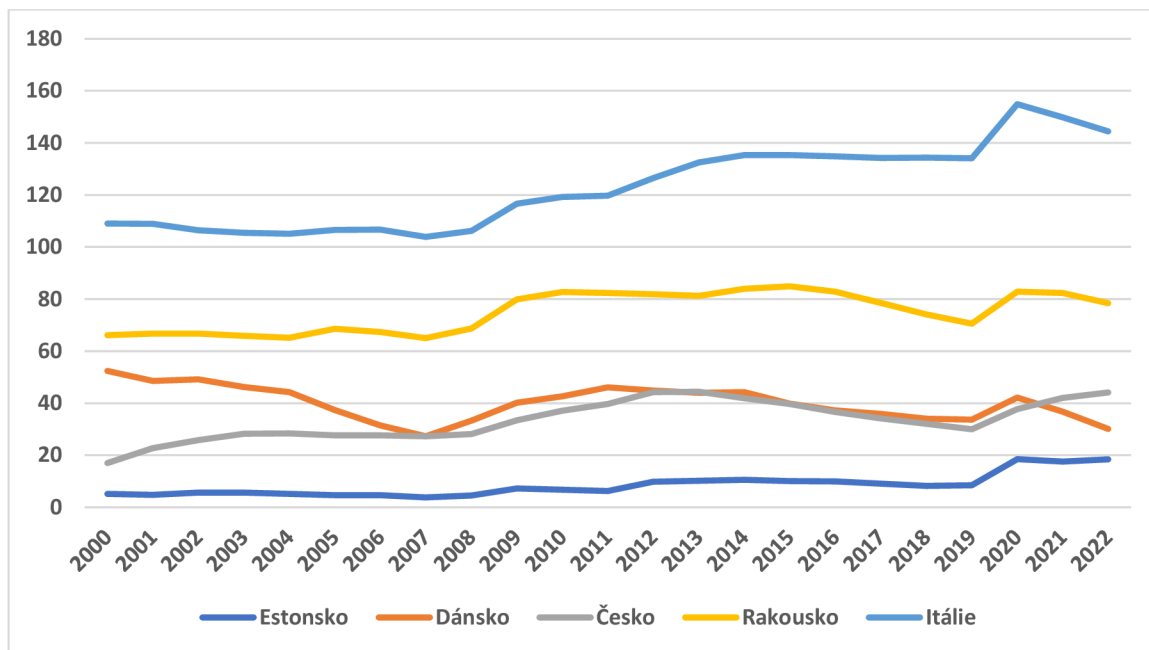
Graf 9: Státní dluh zemí EU v mld. eur v roce 2022

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 9 prezentuje státní dluh ve státech Evropské unie v mld. eur v roce 2022. Stejně jako v předchozím grafu má i zde nejnížší hodnotu Estonsko. Jedná se o 6,66 mld. eur. Další pořadí zemí je výrazně jiné. Avšak Rakousko zůstává na 20. místě a Itálie na předposledním. Dánsko je s hodnotou 113,2 mld. eur na 11. příčce a Česko s 124,3 na 13. Nejvyšší státní dluh má v tomto grafu Francie ve výši 2950 mld. eur.

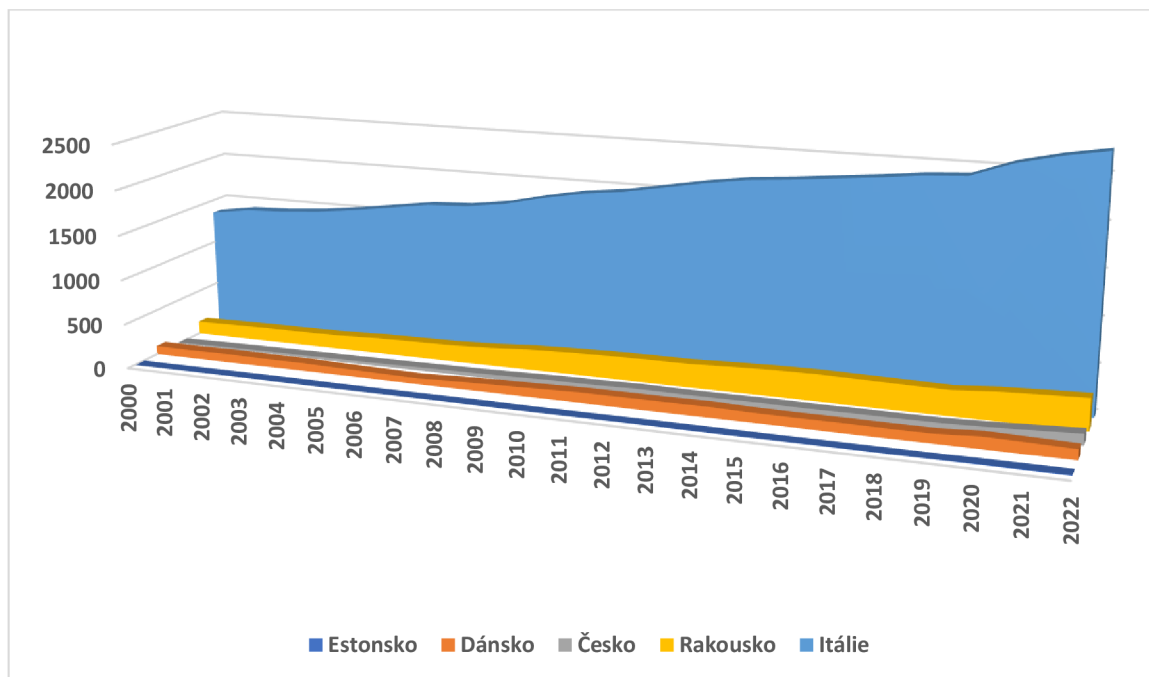
Graf 10: Vývoj státního dluhu v % HDP v ČR a ve vybraných státech EU v letech 2000–2022

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 7 obsahuje vývoj státního dluhu v % HDP v České republice a ve vybraných státech Evropské unie v letech 2000–2022. Na počátku sledovaného období mělo nejnižší státní dluh Estonsko s 5,1 % HDP a další bylo Česko s 17 % HDP. Rozdíl mezi těmito dvěma státy byl tedy ve výši 11,9 %. Na 3. místě v roce 2000 skončilo Dánsko s 52,4 % HDP, což je oproti České republice výrazněji vyšší dluh. Poté na 4. místě bylo Rakousko s 66,1 % HDP a nakonec nejzadluženější Itálie měla státní dluh ve výši 109 % HDP. V průběhu let se státní dluh v % HDP u všech států vyvíjel. I přesto však žádný stát nevystřídal Estonsko, které tedy zůstalo nejméně zadluženou zemí po celé sledované období. Stejně tak žádný stát nevystřídal Itálii na postu nejvíce zadluženého státu a Rakousko také zůstalo na 4. místě. Zvětšil se však rozdíl mezi Rakouskem a státem na 3. místě z rozdílu 13,7 % na 34,3 %. Mezi Českem a Dánskem došlo k výměně, protože v roce 2022 mělo Dánsko státní dluh v % HDP ve výši 30,1 %, zatímco Česko 44,1 %. Státní dluh Dánska byl tudíž o 14 % menší než Česka.

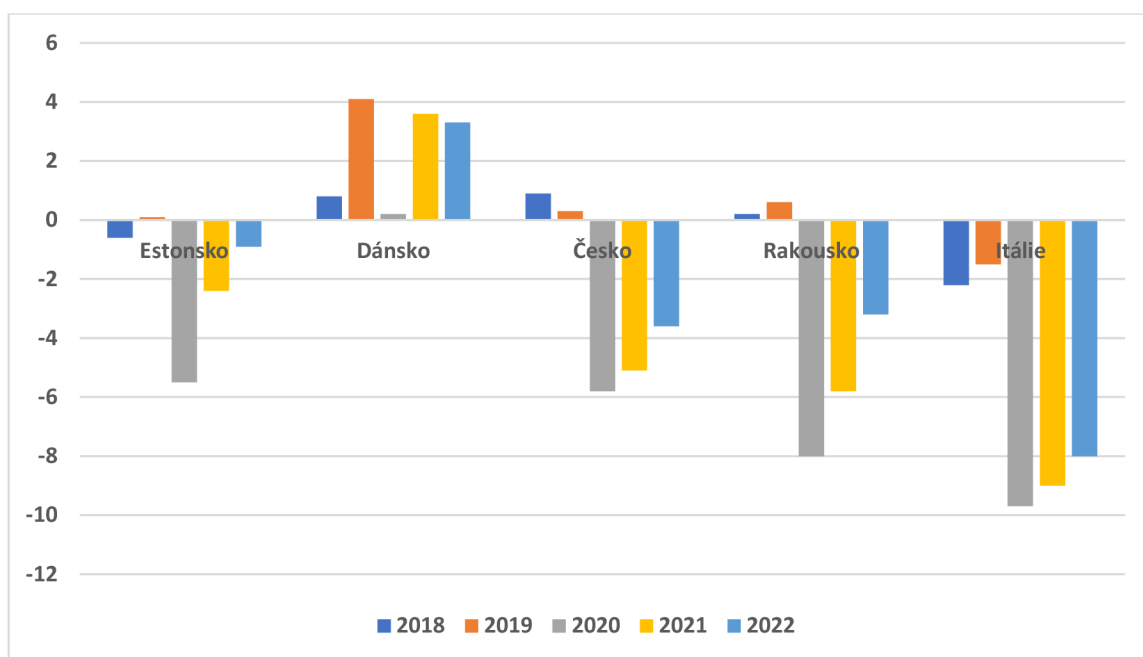
Graf 11: Vývoj státního dluhu v ČR a ve vybraných státech EU v letech 2000 - 2022 v mld. eur

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

Graf 11 popisuje vývoj státního dluhu v České republice a ve vybraných státech Evropské unie v letech 2000–2022 v mld. eur. Stejně jako u grafu 10 je na tom nejlépe Estonsko, které mělo v roce 2000 státní dluh ve výši 0,32 mld. eur, a nejhůře Itálie se státním dluhem ve výši 1353,57 mld. eur. Itálie měla tedy dluh vyšší než Estonsko o 1353,25 mld. eur. Nemění se zde ani pořadí Rakouska, které zůstává na 3. pozici. Státní dluh Dánska činil v roce 2000 93,08 mld. eur a Česka 11,57 mld. eur. Rozdíl mezi Dánskem a Českem byl 81,51 mld. eur. I zde rovněž jako v předchozím grafu s podílem státního dluhu na HDP v roce 2022 Dánsko předběhlo Česko a skončilo jako 2. nejméně zadlužená země z daného výběru států.

Graf 12: Výsledek hospodaření státního rozpočtu ČR a vybraných států EU v letech 2018 – 2022 v % HDP

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V grafu 12 lze nalézt výsledek hospodaření státního rozpočtu České republiky a vybraných států Evropské unie v letech 2018 – 2022 v % HDP. Estonsko v roce 2018 skončilo v deficitu a v roce 2019 v přebytku. Naproti tomu Česko a Rakousko končily přebytkem oba tyto roky. Největší deficity vykazovala Itálie. V uvedeném období neskončila ani jednou v přebytku. Stejně jako v Estonsku, Česku a Rakousku se i v Itálii deficity v letech 2020 – 2022 snižují. Největší zmenšení se povedlo o 4,8 % HDP Rakousku. Dánský rozpočet končil každý zobrazený rok v přebytku. Ten má však klesající tendenci.

4.3 Prognóza vývoje státního dluhu ČR

Níže uvedená grafická analýza 13 zobrazuje predikci vývoje státního dluhu České republiky v mld. Kč a v % HDP. Státní dluh na rok 2024 a střednědobý výhled na následující roky 2025 a 2026 byl zpracován Ministerstvem financí České republiky podle předpokladu, že splátky státního dluhu budou refinancovány pomocí emisní činnosti zejména na domácím trhu.

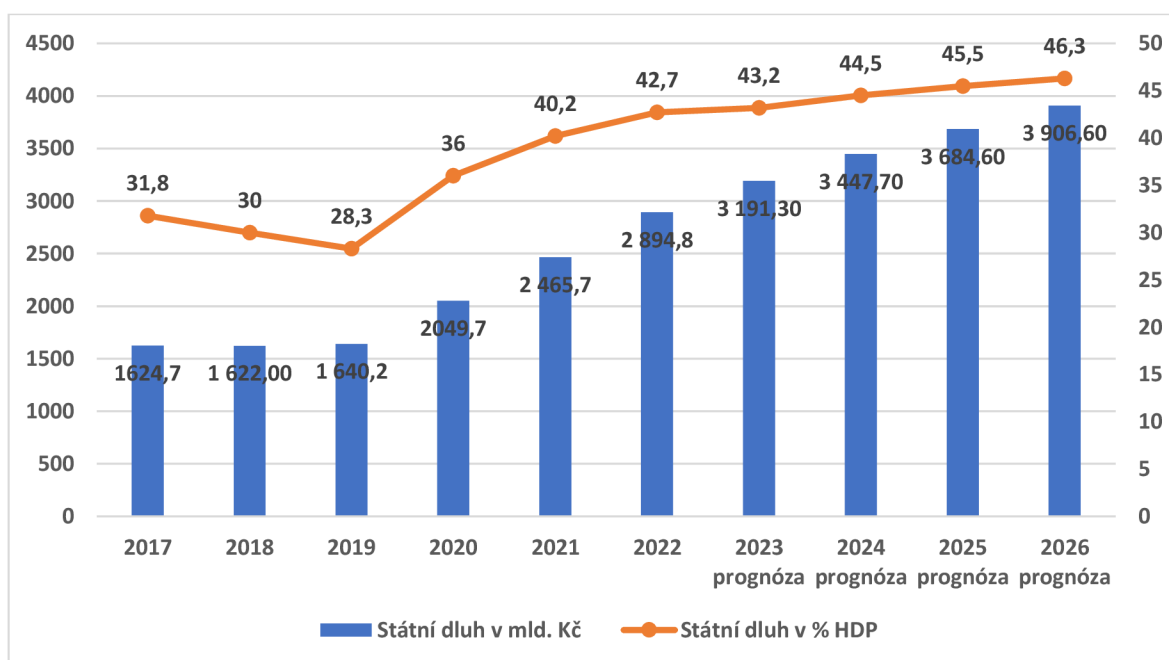
Zvýšení státního dluhu v roce 2020, 2021 a 2022 o 845,1 mld. Kč způsobila zvýšená emisní činnost, jejímž účelem bylo pokrýt celkovou potřebu financování. Ta má

v roce 2023 plánovanou výši 645,7 mld. Kč, tj. zhruba 8,6 % HDP. Realizovaná výše potřeby financování bude záležet zejména na skutečném hospodaření státního rozpočtu a také na případných uskutečněných výměnných operacích a zpětných odkupech státních dluhopisů v průběhu druhé poloviny roku 2023 zejména za účelem řízení refinančního rizika.

Podle Ministerstva financí České republiky by měl státní dluh v roce 2023 činit 3191,3 mld. Kč a v HDP 43,2 %. Pro rok 2024 je predikován státní dluh v hodnotě 3447,7 mld. Kč a 44,5 % HDP. V dalším roce 2025 by pak dluh měl mít výši 3684,6 mld. Kč a 45,5 % HDP. Posledním uvedeným rokem je rok 2026, kdy by se měl dluh dostat na 3906,6 mld. Kč a 46,3 % HDP.

Nicméně skutečný vývoj státního dluhu v období 2024 – 2026 ovlivní hlavně dosažené výsledky hospodaření státního rozpočtu v těchto letech. Tyto výsledky poté budou působit na příslušné výdaje na obsluhu státního dluhu, jenž budou také záležet na vývoji na finančních trzích a na vývoji makroekonomických ukazatelů Česka, především tedy míry inflace. V letech 2024 – 2026 by mělo dojít ke stabilizaci státního dluhu ve vztahu k HDP. (PSP, Střednědobý výhled státního rozpočtu České republiky na léta 2025 a 2026, 2023)

Graf 13: Prognóza vývoje státního dluhu ČR

Zdroj: Poslanecká sněmovna, vlastní zpracování

4.4 Návrhy řešení

V posledních třech letech se v souvislosti s pandemií Covidu-19, válečného konfliktu na Ukrajině a s ním spojené energetické krize začala hodnota státního dluhu v České republice výrazně zvyšovat. V roce 2022 dosáhla výše dluhu historického maxima. Snížení státního dluhu je tedy v současné době velice obtížné. Nicméně možnosti, jak docílit snížení státního dluhu existuje několik.

Jednu z možností představuje rozpočtové řešení, tedy snížení státního dluhu pomocí přebytkového státního rozpočtu – rozpočtu, kde příjmy převyšují výdaje. Pro dosažení takového rozpočtu je třeba buď zvýšit příjmy nebo snížit výdaje. Oba tyto způsoby mají ovšem své výhody a nevýhody.

Jelikož stát příjmy získává hlavně prostřednictvím daní, mohl by příjmy navýšit právě zvýšením daní. Konkrétně by se mohlo jednat o daň z příjmu, daň spotřební, daň z přidané hodnoty nebo daň z nemovitostí. Jedná se však o ne příliš populární způsob. Vláda by tímto krokem vyvolala rozruch mezi občany a mohla by nepříznivě ovlivnit ekonomický růst.

Negativní pro ekonomiku a také příliš extrémní pro obyvatele by mohlo být rovněž použití paušální daně. Ta by prakticky fungovala tak, že by byla zvolená sazba daně zvětšena o procento, přičemž by byly příjmy z tohoto navýšení využity pro splácení státního dluhu.

Dalším způsobem pro snížení státního dluhu je již zmíněné snížení výdajů rozpočtu, kterým by se však negativně ovlivnilo investování do zdravotnictví, školství či sociální péče. To by opět společnost nevnímala velmi kladně.

U financování pomocí emisní činnosti se také mohou objevit nevýhody. Pokud by nebyly vydané dluhopisy vstřebány na domácím trhu, získaly by je investoři ze zahraničního trhu. Tím by vzrostly úroky ze zahraničního dluhu, tedy úroky v cizí měně. A to by mohlo zapříčinit tlak na přebytek obchodní bilance.

5 Výsledky a diskuse

První kapitola praktické části se věnuje vývoji státního dluhu v České republice a vybraných zemích Evropské unie, kterými jsou Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko.

Nejprve je popsán vývoj a struktura státního dluhu v České republice v mld. Kč a v % HDP v období od rozdělení Československa, tedy od roku 1993, až do roku 2022. Údaje o výši a struktuře státního dluhu byly převzaty z internetových stránek Ministerstva financí České republiky.

Další části první kapitoly se zabývají analýzou státního dluhu ve zvolených státech Evropské unie v letech 2000 až 2022. Zde jsou uvedeny hodnoty státního dluhu jednotlivých zemí v mld. eur a také v % HDP. Data byla čerpána z internetových stránek statistického úřadu Evropské unie.

Ve druhé kapitole je provedena komparace státního dluhu České republiky a vybraných států Evropské unie, tedy Itálie, Rakouska, Dánska a Estonska. Porovnání bylo provedeno za roky 2000 až 2022. Nejprve na základě výše státních dluhů v poměru k HDP v % a poté ještě pomocí hodnot státních dluhů v mld. eur. Česká republika byla v roce 2022 ve srovnání s vybranými státy podle státního dluhu v % HDP třetí nejméně zadluženou zemí. Rozdíl mezi ní a druhým Dánskem činil 14 %. Podle výše státních dluhů v mld. eur měla pak rovněž třetí nejnižší hodnotu a Dánsko druhou. Nejméně zadluženou zemí je v celém sledovaném období Estonsko, a to jak v mld. eur, tak i v poměru k HDP. Naopak nejvíce zadlužená je v mld. eur i % k HDP Itálie. Poslední vybraný stát, tedy Rakousko, v celém sledovaném období zabírá post čtvrté nejméně zadlužené země v mld. eur i v % HDP. V této části se nachází také graf, který porovnává saldo státního rozpočtu daných států v letech 2018 – 2022 v % HDP. Dánsko je jediným z vybraných států, kde každý rok končil rozpočet v přebytku. Největší schodky státního rozpočtu měla Itálie a naopak nejmenší Estonsko.

Třetí kapitola obsahuje prognózu státního dluhu v České republice do roku 2026 podle Ministerstva financí České republiky. Na základě této predikce by se měl státní dluh v mld. Kč i v % HDP zvyšovat. Avšak na skutečný vývoj státního dluhu budou mít hlavně vliv výsledky státního rozpočtu, které budou záviset na budoucím vývoji na finančních trzích a na vývoji makroekonomických ukazatelů České republiky.

V poslední čtvrté kapitole jsou uvedeny návrhy řešení k zamezení růstu státního dluhu.

6 Závěr

Problematika státního dluhu je komplexní a složité téma. Státní dluh České republiky, ale i ostatních členských států Evropské unie, v posledních letech v souvislosti s epidemií Covidu-19 a konfliktu na Ukrajině narůstá. A tak se ve společnosti stává stále diskutovanějším tématem.

V teoretické části bakalářské práce byly vysvětleny základní pojmy a východiska, která se týkají problematiky státního dluhu. Patří sem např. veřejné finance, rozpočtová soustava, státní rozpočet a jeho příjmy a výdaje, metodiky vykazování státního dluhu, jeho příčiny, důsledky, financování a snižování atd.

Vlastní práce se věnuje nejprve vývoji státního dluhu v České republice, a to konkrétně od rozdělení Československa až do roku 2022. Následuje vývoj státního dluhu ve vybraných státech Evropské unie v letech 2000 až 2022. Mezi vybrané země patří Itálie, Rakousko, Dánsko a Estonsko. V další části práce byl proveden hlavní cíl celé práce, tedy porovnání státního dluhu České republiky a vybraných zemích. Komparace byla uskutečněna pomocí státního dluhu v % HDP a také pomocí výše státního dluhu v mld. eur. Česká republika je na základě hodnoty státního dluhu v % HDP osmou nejméně zadluženou zemí v rámci celé Evropské unie. Z hlediska vybraných zemí je pak po Estonsku a Dánsku na třetím místě. Dílčí cílem vlastní práce bylo predikovat státní dluh v České republice a uvést návrhy na jeho řešení.

Stát nebo přesněji řečeno vláda by se měla prioritně snažit nejenom zamezit dalšímu růstu státního, ale i ho snižovat. Nicméně vlivem pandemie Covidu-19, energetické krize a konfliktu na Ukrajině čelí nejen Česká republika výraznému zvyšování státního dluhu, který se do té doby dařilo snižovat. Podle prognózy Ministerstva financí ČR by se měl státní dluh zvyšovat i nadcházejících letech. Vláda by tedy měla v této době pečlivě rozhodovat o příjmech a výdajích, aby nedocházelo k rekordním schodkům státního rozpočtu.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Knižní zdroje

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA, Lucie SEVEROVÁ a Dana STARÁ. Makroekonomie: makroekonomický přehled. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020. ISBN 978-80-7380-831-0.

ČERNOHORSKÝ, Jan. Finance: od teorie k realitě. Praha: Grada Publishing, 2020. Finance (Grada). ISBN 978-80-271-2215-8.

DVOŘÁK, Pavel. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Beckova edice ekonomie. V Praze: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

HEJDUKOVÁ, Pavlína. Veřejné finance: teorie a praxe. Beckovy ekonomické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-298-4.

JUREČKA, Václav. a kol. Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 978-80-271-0251-8.

LAJTKEPOVÁ, Eva. Veřejné finance v praxi České republiky. Brno: CERM, akademické nakladatelství, 2021. ISBN 978-80-7623-064-4.

MAAYTOVÁ, Alena; OCHRANA, František a PAVEL, Jan. Veřejné finance v teorii a praxi. Expert (Grada). Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5561-8.

PEKOVÁ, Jitka; JETMAR, Marek a TOTH, Petr. Veřejný sektor, teorie a praxe v ČR. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-209-4.

PEKOVÁ, Jitka. Veřejné finance: úvod do problematiky. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-358-4.

POSPÍŠIL, Richard a Pavel ŽUFAN. *Ekonomika veřejných rozpočtů: (současnost a perspektiva)*. [Průhonice]: Professional Publishing, 2019. ISBN 978-80-88260-32-5.

7.2 Elektronické zdroje

Dánsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled [online]. 2023 [cit. 2023-10-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/dansko-souhrna-teritorialni-informace/2#0-uvod>

Estonsko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled [online]. 2023 [cit. 2023-10-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/estonsko-souhrna-teritorialni-informace/2/#0-uvod>

Eurostat. Evropský statistický úřad. General government deficit/surplus [online]. 2023 [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00127/default/table?lang=en>

Eurostat. Evropský statistický úřad. General government gross debt [online]. 2023 [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_17_40/default/bar?lang=en

Itálie: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled [online]. 2023 [cit. 2023-10-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/italie-souhrna-teritorialni-informace/2/#0-uvod>

Ministerstvo financí České republiky. Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001 [online]. 2013 [2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

Ministerstvo financí České republiky. Státní rozpočet v kostce – 2022 [online]. 2022 [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2022-47759>

Ministerstvo financí České republiky. Státní rozpočet v kostce – 2023 [online]. 2023 [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/statni-rozpocet/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2023-50699>

Ministerstvo financí České republiky. Státní závěrečný účet za rok 2014. [online]. 2015 [cit. 2022-11-23]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2014/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2014-21750>

Ministerstvo financí České republiky. Státní závěrečný účet za rok 2018. [online]. 2019 [cit. 2022-11-23]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2018/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2018-36452/>

Ministerstvo financí České republiky. Státní závěrečný účet za rok 2019. [online]. 2020 [cit. 2022-11-23]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2019/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2019-39631>

Ministerstvo financí České republiky. Struktura a vývoj státního dluhu. [online]. 2023 [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

Ministerstvo financí České republiky. Vládní návrh státního závěrečného účtu ČR za rok 2012. [online]. 2013 [cit. 2022-11-23]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>

Ministerstvo financí České republiky. Vyhláška č. 412/2021 Sb., o rozpočtové skladbě. [online]. 2022 [cit. 2023-10-23]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/kontrola-a-regulace/legislativa/legislativni-dokumenty/2021/vyhlaska-c-412-2021-sb-43882>

PALÁN, Josef. Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008 (studie) [online]. Praha: Parlament České republiky, 2009 [cit. 2022-11-17]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=9&ct=316&ct1=0>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. Sněmovní tisk 550/0, Střednědobý výhled státního rozpočtu České republiky na léta 2025 a 2026. [online]. 2023 [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=9&CT=550&CT1=0>

Rakousko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled [online]. 2023 [cit. 2023-10-29]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/rakousko-souhrnna-teritorialni-informace/2#0-uvod>

8 Seznam tabulek a grafů

8.1 Seznam tabulek

Tabulka 1: Struktura domácího dluhu ČR v letech 1993 – 2002 v mld. Kč.....	35
Tabulka 2: Struktura zahraničního dluhu ČR v letech 1993 – 2002 v mld. Kč.....	36
Tabulka 3 : Struktura domácího dluhu ČR v letech 2003 – 2012 v mld. Kč.....	38
Tabulka 4: Struktura zahraničního dluhu ČR v letech 2003 – 2012 v mld. Kč.....	39
Tabulka 5: Struktura domácího dluhu ČR v letech 2013 – 2022 v mld. Kč.....	41
Tabulka 6: Struktura zahraničního dluhu ČR v letech 2013 – 2022 v mld. Kč.....	42

8.2 Seznam grafů

Graf 1: Vývoj státního dluhu České republiky v letech 1993–2002 v mld. Kč a % HDP...	34
Graf 2: Vývoj státního dluhu České republiky v letech 2003–2012 v mld. Kč a % HDP...	37
Graf 3: Vývoj státního dluhu České republiky v letech 2013–2022 v mld. Kč a % HDP...	40
Graf 4: Vývoj státního dluhu Itálie v letech 2000–2022 v mld. eur a v % HDP	43
Graf 5: Vývoj státního dluhu Rakouska v letech 2000–2022 v mld. eur a % HDP	44
Graf 6: Vývoj státního dluhu Dánska v letech 2000–2022 v mld. eur a % HDP	46
Graf 7: Vývoj státního dluhu Estonska v letech 2000–2022 v mld. eur a % HDP.....	47
Graf 8: Státní dluh států Evropské unie v % HDP v roce 2022.....	48
Graf 9: Státní dluh zemí EU v mld. eur v roce 2022	49
Graf 10: Vývoj státního dluhu v % HDP v ČR a ve vybraných státech EU v letech 2000–2022	50
Graf 11: Vývoj státního dluhu v ČR a ve vybraných státech EU v letech 2000 - 2022 v mld. eur	51
Graf 12: Výsledek hospodaření státního rozpočtu ČR a vybraných států EU v letech 2018 – 2022 v % HDP	52
Graf 13: Prognóza vývoje státního dluhu ČR.....	53